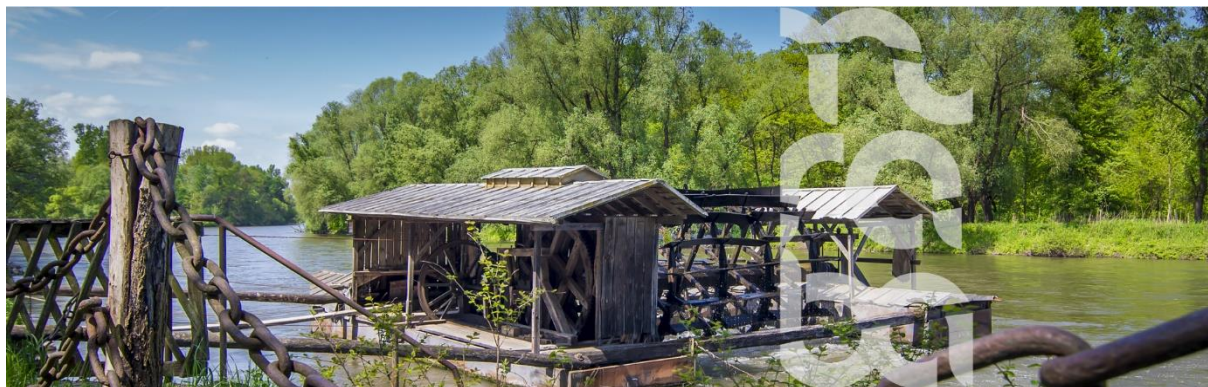

MURABA

EVROPSKO ZDRUŽENJE ZA TERITORIALNO SODELOVANJE

RAZVOJNA STRATEGIJA

Pripravila:

BURST Nonprofit Kft in Vital Pro Kft

20. februar 2020

Vsebina

Vsebina	2
1. Uvod	3
2. Postopek načrtovanja	4
3. Pogoji načrtovanja, zunanje okoliščine.....	5
4.1 Geografsko območje strategije	6
3.1 Finančno okolje	6
4. Značilnosti in vrednote	8
4.2 Značilnosti območja	8
4.3 Prednosti, koristi	8
4.4 Problemi, težave	9
4.5 Priložnosti in nevarnosti.....	10
5 Razvojni cilji in načela	11
6 Prednostno razvojna področja	13
5.1 Sodelovanje med podjetji, ustanovami, ki podpirajo poslovni sektor.....	13
5.2 Čisto okolje in kakovostna osnovna infrastruktura.....	20
5.3 Sodelovanje na področju kulture	24
5.4 Medgeneracijsko sodelovanje – socialno okolje	28
5.5. Izmenjava informacij v obmejni regiji	32
6 Način izvajanja	36
6.1 Organizacija.....	36
6.2 Financiranje.....	37

Ta dokument je bil pripravljen s podporo Ministrstva za zunanje zadeve in trgovino.

1. Uvod

Z izdelavo strategije MURABA EZTS pričakuje, da v skladu s cilji Združenja, strategija opredeli razvojne ukrepe, na podlagi katerih se bodo lahko načrtovali prihodnji projekti, povezani s proračunom Evropske unije kot je npr. za obdobje 2012-2017.

V postopku izdelave strategije so bila 3 posvetovanja z lokalnimi partnerji.

Cilji strategije

- mreženje, povečanje sodelovanja v regiji, priprava skupnih razvojnih programov ter širjenje znanja in izmenjava informacij;
- dvig kakovosti kulturnih in skupnostnih programov, ki temeljijo na medsebojnem sodelovanju, njihova obnova in razvoj njihove infrastrukture, zlasti za ohranjanje tradicije in preprečevanje odseljavanja mladih;
- ob ohranjanju naravnega okolja izboljšanje kakovosti življenja oziroma infrastrukturnih pogojev za podjetniško delovanje ter izboljšanje dostopnosti do območij, kjer živijo narodnosti;
- krepitev zaupanja, sodelovanja med poslovnimi subjekti in ustanovami – s posebnim poudarkom na čezmejnih stikih in povečanje podjetniške dejavnosti, ki prispeva k:
 - širitvi možnosti zaposlovanja; in
 - razvoju kmetijstva in turizma kot dveh ključnih sektorjev;
 - preprečevanju odseljavanja mladih;
- medgeneracijski programi - izboljšanje kakovost storitev za starejše na podlagi demografskih izzivov in povečanje programov, ki krepijo lokalno povezanost mladih.

Cilji strategije se izvajajo preko t. i. prednostno razvojnih področjih (znana tudi kot prioriteta področja).

Prednostno razvojna področja

1. sodelovanje med podjetji, ustanovami, ki podpirajo poslovni sektor;
2. čisto okolje in kakovostna osnovna infrastruktura;
3. sodelovanje na področju kulture;
4. medgeneracijsko sodelovanje - socialno okolje;
5. izmenjava informacij v obmejni regiji.

Prednostna razvojna področja sistematizirajo dejavnosti, ki jih je priporočljivo izvajati pozneje v projektnih oblikah.

Izvedbo strategije podpira predvsem delovna organizacija MURABA EZTS. Med izvajanjem posameznih dejavnosti imata lahko združenje in delovna organizacija, glede na značaj dejavnosti, različne vloge. MURABA EZTS ima lahko izvršilno vlogo zlasti pri strokovnih programih z organizacijskim in koordinacijskim značajem, v primeru razvoja infrastrukture morajo biti upravičenci predvsem organizacije, ki se ukvarjajo z lastništvom ali upravljanjem. Pri teh projektih bi MURABA EZTS lahko sodelovala pri pripravi in upravljanju projektov.

Dejavnosti se lahko izvajajo s pomočjo različnih finančnih virov in nepovratnimi sredstvi, ki so:

Državna sredstva

- Na slovenski strani je to Program spodbujanja gospodarske osnove madžarske narodne skupnosti v izvedbi Zavoda za regionalni razvoj madžarske narodnosti;
- Na madžarski strani Regionalni razvojni program slovenskega Porabja v izvedbi Državne slovenske samouprave;
- Finančna sredstva namenjena narodnostim iz Sklada Bethlen Gábor;
- Ostala državna financiranja (npr. Program Madžarska vas - Magyar Falu Program).

Kohezijska sredstva Evropske unije

- Program Interreg Slovenija-Madžarska - dvostranski čezmejni program;
- Operativni programi na ravni držav članic.

Razpisana financiranja Evropske komisije ali njenih institucij kot pogodbenih partnerjev (»neposredno financiranje iz Bruslja«)

2. Postopek načrtovanja

V postopku načrtovanja je potekalo več posvetovanj, kot sledi:

Datum	Udeleženci	Cilj
26.09.2019	Predstavniki članov MURABA EZTS	Začetno posvetovanje, ocena in pregled razvojnih potreb članov, opredelitev smernic strategije
06.11.2019	Predstavniki članov MURABA EZTS	Usklajevanje vsebine ključnih tematskih področij
28.01.2020	Približno 50 predstavnikov institucij in strokovnih organizacij, ki delujejo na področju načrtovanja in se zanimajo za področja strategije	Partnerstvo, strokovno posvetovanje (delavnica) o ključnih temah in z njimi povezanih razvojnih potreb
20.02.2020	Predstavniki članov MURABA EZTS	Usklajevanje osnutka strategije
	Strokovnjaki za izdelavo strategije	Strokovno dokončanje strategije na podlagi posvetovanja
	Skupščina MURABA EZTS	Sprejetje strategije

3. Pogoji načrtovanja, zunanje okoliščine

Mednarodno sodelovanje se pogosto spopada s težavami zaradi različnih predpisov ali pomanjkanja le teh. Enako velja za čezmejne pobude, čeprav je sodelovanje med obmejnimi akterji (občinami in gospodarskimi subjekti) bistveno za izkoriščanje celotnega potenciala obmejnih regij in s tem za izboljšanje kakovosti življenja prebivalcev. Da bi olajšali sodelovanje med lokalnimi akterji in s tem okrepili gospodarsko, socialno in teritorialno kohezijo Unije, je Evropska unija leta 2006 ustvarila nov instrument s svojo pravno osebnostjo, Evropsko združenje za teritorialno sodelovanje [(EZTS) angleško poimenovanje: European Grouping of Territorial Cooperation, s kratico EGTC]. Namen EZTS je zagotoviti nediskriminacijo, oziroma, da imajo lokalni akterji na obeh straneh meje enake možnosti.

Evropska teritorialna združenja združujejo vsaj dve lokalne skupnosti, regionalne skupnosti ali celo gospodarske subjekte iz vsaj dveh držav in so odgovorni za izvajanje čezmejnih, čeznacionalnih in medregionalnih programov sodelovanja in projektov na enem ali več ciljnih območjih. Dolgoročno, projektno sodelovanje med člani EZTS ponuja priložnost za uvedbo čezmejnih (javnih) storitev ali celo za sprejemanje novih pristopov in inovativnih pobud.

Muraba EZTS je bila ustanovljena julija 2017. Ustanovitelji Muraba EZTS so: Mestna občina Monošter, Občina Lendava, Državna slovenska samouprava in Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost.

Na podlagi konvencije se lahko dejavnosti EZTS s sodelovanjem članov združenja razširijo na skoraj vsa področja razvoja v regiji, kot so:

- povečanje zaposlitvenih možnosti in zaposljivosti, spodbujanje podjetništva;
- preprečevanje odseljavanja mladih;
- razvoj turizma, kulturnih programov in programov za prosti čas;
- spodbujanje in podpiranje dvojezičnega izobraževanja;
- varstvo okolja, trajnostna raba naravnih virov;
- izboljšanje dostopnosti obmejnih območij in višanje življenjskega standarda prebivalstva z razvojem infrastrukture in prometa.

Čeprav je glavna dejavnost MURABA EZTS izvajanje programov sodelovanja na teh razvojnih področjih, predvsem z vključitvijo sredstev EU, EZTS razen projektov še

- omogoča sodelovanje med akterji v regiji, pomaga institucijam, poslovnemu sektorju (zlasti MSP sektor) in javnosti na splošno,
- s programi ozaveščanja poveča občutek odgovornosti in družbene udeležbe javnosti in zlasti mladih,
- pomaga akterjem zmanjšati ovire (pravne, upravne in druge), ki izhajajo iz čezmejne izpostavljenosti regije in da izkoristijo priložnosti.

Posebnost MURABA EZTS je ta, da poleg obeh mest, Monoštra in Lendave, prevladuje skupnost manjšin, ki živijo na obmejnem območju: v Sloveniji je madžarska narodna skupnost, na Madžarskem pa slovenska narodna skupnost.

MURABA EZTS pričakuje, da v skladu s cilji Združenja, strategija opredeli razvojne ukrepe, na podlagi katerih se bodo lahko načrtovali prihodnji projekti, kot so tisti, povezani s proračunom Evropske unije za obdobje 2020-2027.

4.1 Geografsko območje strategije

Geografsko območje strategije je v skladu z območjem delovanja Združenja:

- v povezavi z Državno slovensko samoupravo obsega slovensko-porabsko regijo (Slovensko Porabje) na Madžarskem, ki vključuje sedem slovenskih narodnostnih samouprav;
- v povezavi s Pomursko madžarsko samoupravno narodno skupnostjo obsega območje Prekmurja na katere vplivajo dejavnosti madžarskih manjšinskih samouprav;
- v povezavi z Občino Lendava in Mestno občino Monošter pa obsega njuno upravno ozemlje v Sloveniji oziroma na Madžarskem.

Na podlagi zgoraj navedenega v območje MURABA EZTS spadajo naslednja naselja

Madžarska naselja	Slovenska naselja
Monošter/Szentgotthárd	Občina Lendava: Banuta/Bánuta, Čentiba/Csente, Dolga vas/ Hosszúfalu Dolgovaške gorice/ Hosszúfaluhegy Dolina/Völgyifalu, Dolnji Lakoš/Alsólakos, Gaberje/Gyertyános Genterovci/Göntérháza, Gornji Lakoš/Felsőlakos Kamovci/Kámaháza, Kapca/Kapca, Kot/Kót, Lendava/Lendva Lendavske gorice/ Lendvahegy, Mostje/Hidvég Petišovci/Petesháza, Pince/Pince, Pince marof/Pincemajor Radmožanci/Radamos, Trimlini/Hármasmalom
Alsószölnök/Dolnji Senik	Občina Hodoš: Krplivnik/Kapornak in Hodoš/Hodos
Apátistvánfalva/Števanovci	Občina Moravske Toplice: Čikečka vas/Csekefa, Motvarjevci/ Szentlászló, Pordašinci/Kisfalu, Prosenjakovci/Pártosfalva, Središče/ Szerdahely
Felsőszölnök/Gornji Senik	Občina Šalovci: Domanjševci/Domonkosfa
Kétvölgy/Verica-Ritkarovci	Občina Dobrovnik: Dobrovnik/Dobronak, Žitkovci/Zsitkóc
Orfalu/Andovci	
Szakonyfalu/Sakalovci	

3.1 Finančno okolje

V povezavi s postopkom izdelave strategije obstaja posebno okolje za financiranje, saj je pri financiranju iz EU prišlo do preobrata. Program sodelovanja Interreg Slovenija-Madžarska za obdobje

2014–2020, ki ponuja pomembne vire financiranja v obmejnem območju, se je zaključil in nadaljnjih razpisov za zbiranje predlogov ni pričakovati.

Hkrati pa se postopek načrtovanja za Kohezijski sklad EU za obdobje 2021-2027, vključno z načrtovanjem čezmejnega dvostranskega programa Interreg, še ni začel. Tako ni nobene zunanje danosti ali omejitve financiranja, ki bi se ji bilo treba prilagoditi. Zato je pri načrtovanju programa Interreg potrebno strategijo obmejnega območja obravnavati kot izhodišče, ki pokriva večino zahtev mejnega območja.

Na podlagi osnutka zakonodaje Evropske komisije je v okviru čezmejnih programov mogoče cilje in ukrepe EZTS zasnovati na področjih družbe, gospodarstva, okolja in kulturne dediščine.

Delno so izčrpane tudi podpore, dodeljene v okviru organizacij Evropske komisije ali posredniških organizacij (»neposredna financiranja iz Bruslja«) in novi cilji pomoči se načrtujejo v skladu s proračunskim ciklom EU.

Nacionalni programi v regiji prejemajo relativno večjo podporo države kot prejšnja leta.

- Na slovenski strani Zavod za regionalni razvoj narodnosti izvaja Program spodbujanja gospodarske osnove madžarske narodne skupnosti na podlagi sporazuma med slovensko in madžarsko vlado ter z uporabo madžarskih nepovratnih sredstev. Podporo na slovenski strani izvaja Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost (PMSNS). V okviru programa so že bili opravljeni trije razpisi v sklopu katerih so večinoma podprli nakup kmetijske opreme. Na podlagi napredovanja programa je mogoče ugotoviti izkušnje in na podlagi le-teh načrtovati prihodnje podpirne cilje. Iz podpore madžarske vlade je bilo samo v letu 2019 izplačanih 2,86 milijonov evrov pomoči.
- Na madžarski strani je Regionalni razvojni program slovenskega Porabja, pripravljen za območje v katerem živi slovenska manjšina, madžarska vlada potrdila z odločbo št. 1618/2019 z dne 28. oktobra 2019. Tako je izvajanje programa mogoče uresničiti v sodelovanju z Državno slovensko samoupravo. V obdobju 2020-23 bo skupaj na voljo 898,5 milijona HUF v približno enakih letnih obrokih.

Poleg zgoraj navedenega, na podlagi preteklih izkušenj lahko pričakujemo podporo matičnih držav za narodnosti in druge razvojne namene (npr. Program Madžarska vas).

4. Značilnosti in vrednote

4.2 Značilnosti območja

Območje se ne nahaja le na mejnem območju med Slovenijo in Madžarsko, ampak tudi na območjih dveh tromej: Slovenija-Avstrija-Madžarska in Madžarska-Slovenija-Hrvaška, torej v praksi vsakodnevno življenje na tem območju določajo ekonomski-, dohodkovni- in cenovni pogoji ter predpisi 4 držav (Slovenije, Madžarske, Avstrije in Hrvaške).

Naselja v katerih živijo Slovenci v Porabju oziroma Madžari v Prekmurju, tvorijo povezano območje, toda razdalja med dvema večjima mestoma Združenja, med Monoštrum in Lendavo, znaša 70 km, kar je približno eno uro vožnje z osebnim vozilom in otežuje redno vsakodnevno sodelovanje (npr. prevoz na delo, migracijo) ali druge naravne povezave. Tako v mnogih primerih pri čezmejnem sodelovanju Monoštra prevladujejo stiki z Avstrijo, medtem ko za Lendavo naravno povezavo pomenijo območje Lentija in Nagykanizse ter bližnja hrvaška območja. Ni nujno, da sta obe mesti naravna partnerja, vendar se spopadata s podobnimi izzivi.

Naselja Združenja se nahajajo v dragocenem naravnem okolju in večji del območja je gričevje, kar se odraža tudi v imenu severnih delov Prekmurja. Območje ima nacionalne parke tako na madžarski kot na slovenski strani, od katerih so nekatera območja zaščitena znotraj upravnih meja zadevnih naselij. Dragocena naravna okolja so v osnovi dragocenost, po drugi strani pa omejujejo gospodarske dejavnosti in realizacijo naložb, pogosto prepovedujejo ali povečajo naložbene stroške v primerjavi z načrtovanimi.

Naselja so zaradi gričevnate krajinske značilnosti redko poseljena z značilno strukturo zaselkov, zlasti na madžarski strani. Zaradi nižje gostote prebivalstva je gradnja fiksnega infrastrukturnega omrežja na prebivalca dražja ali manj ekonomična.

Na obeh straneh meje živijo narodnostni prebivalci – Slovenci na madžarski strani in Madžari na slovenski strani, a na splošno je število Madžarov na območju Združenja prevladujoče.

Glede na pretekla desetletja so bili madžarski in slovenski odnosi tradicionalno dobri, saj obe narodnosti živita skupaj v regiji, ki ju nacionalne vlade podpirajo soglasno.

4.3 Prednosti, koristi

Dragoceno, raznoliko naravno okolje, bogastvo rastlinskih vrst, kot so npr. gozdni sadeži, zdravilna zelišča.

Mirna podeželska pokrajina s svežim zrakom je odličen kraj za popolno, celo aktivno sprostitev.

Lendava je po avtocesti iz obeh prestolnic hitro in varno dosegljiva v smeri od vzhoda proti zahodu.

Je bogato okolje s kulturno dediščino.

Omembe vredni so lendavski grad, središče mesta, baročna cerkev in samostan v Monoštru oziroma središče mesta, pa tudi podeželske hiše in kmečke domačije s tradicionalno podeželsko arhitekturo.

V lendavski regiji prevladujeta vinogradništvo in vinska kultura.
V Prekmurju prevladuje kmetijska dejavnost.
Brezposelnost v regiji ni tako izrazita - toda na območju Lendave je višja od povprečja (saj je območje bolj oddaljeno od avstrijske meje).
V Slovenskem Porabju na Madžarskem izstopa Slovenska vzorčna kmetija, ki se je v zadnjih letih iz kmetijske proizvodnje razvila v nastanitveni in gostinski obrat, kot potencialni katalizator regionalne kmetijske dejavnosti.
V regiji obstajajo tudi osnove za turizem: na voljo so hoteli, zasebne nastanitve, gostinski obrati in termalna kopališča v več krajih v regiji.
Člani združenja in regije izvajajo pomembne in raznolike kulturne in skupnostne dejavnosti v Monoštru, v Lendavi pa je ključnega pomena zaposlovanje v proizvodnih obratih.
Javne storitve kot tudi osnovna infrastruktura zdravstvenih, izobraževalnih, socialnih in kulturnih ustanove so v mestih izgrajene, kakovost in razpoložljivost infrastrukture v majhnih naseljih sta spremenljivi, vendar so zaradi dejavnosti institucionalnega vzdrževanja samouprav narodnih manjšin razmere boljše od povprečja v državi.
Na tem območju potekajo aktivne narave in okoljske dejavnosti s sistemom organizacij, zgrajenimi s pomočjo narodnih parkov.
Organizacije članice Združenja imajo pomembne izkušnje tako pri razvoju projektov, kot tudi pri organizaciji programov in institucionalnem delovanju.

4.4 Problemi, težave

Izseljevanje mladih diplomantov iz regije, značilno je, da se mladi z visokošolsko izobrazbo po končanem šolanju ne vrnejo na območje.
Avstrijski trg dela ima zaradi višjih dohodkov vpliv na odseljevanje, zlasti v gostinstvu, gradbeništvu, na področju človeških storitev.
Na tem območju ni sistema dejavnosti za razvoj podjetij, obstajajo ad hoc delne rešitve, pa naj gre za finančno podporo podjetjem, za pomoč pri zaposlovanju težje zaposljivih iskalcev zaposlitve ali pomoč pri ustanavljanju socialnih podjetij.
Nizka raven ali pomanjkanje sodelovanje med podjetji v posameznem sektorju, kot tudi delitev sredstev.
Na ravni Združenja ni usklajenega pretoka informacij o turistični in programski ponudbi regije, obstajajo le delne rešitve, ni enotne turistične znamke (blagovne znamke) regije.
Kljub razvoju v preteklem obdobju je kakovost nekaterih zasebnih namestitev še vedno pod pričakovanji, kar pomeni manjšo zasedenost in dobičkonosnost.
Zaradi redke poseljenosti območij in grajenega okolja v regiji, so stroški izgradnje infrastrukture (ceste, kanalizacija, internet) na osebo, visoki. Njihovo pomanjkanje ali slaba kakovost otežujeta ustanovitve ali zagon dejavnosti podjetja.
Neredna in nizka raven čezmejnega sodelovanja med organizacijami civilne družbe, kot tudi med

aktivnimi skupinami mladih ali starejših.

Pomanjkanje in majhno število kreativnih mest v regiji.

4.5 Priložnosti in nevarnosti

Z rastjo pričakovane življenjske dobe se povečuje število starejših, kar ustvarja nove, vse večje zahteve za oskrbo na domu ali organiziranje aktivnih prostočasnih aktivnosti za starejše

Po vsem svetu, tako tudi v Srednji Evropi, je opazen trend rasti turizma. V prihodnosti lahko pričakujemo, da se bo turizem iz bolj obremenjenih, bolj obiskanih območij preusmeril na manj obremenjena območja z dragocenim naravnim okoljem, kot je slovensko-madžarsko obmejno območje. Ta trend potrjuje dejstvo, da zaradi vse bolj vročih poletij vse več ljudi išče programe vodnega turizma ali v bližini gozda.

Zlasti na področju info-komunikacijskih rešitev, elektronskega nadzora in razvoja materiala nenehno obstajajo inovacije, ki poudarjajo uvajanje novih rešitev, npr. v organizaciji prometa, oskrbi starejših ali izobraževanju.

Še vedno so premalo izkoriščene možnosti za gojenje lokalnih proizvodov (proso, ajda, pegasti badelj) ali njihova predelava (polnozrnata moka iz žitaric), ki so se ponovno pojavili v splošnih potrošniških navadah, in kar je potrebno zavestno razvijati, tržiti kot blagovno znamko in prodajati.

Obstaja tudi povpraševanje po vodnem turizmu, vendar je izkoriščenost naravnih danosti daleč pod možnostmi.

Čezmejno sodelovanje je v mnogih primerih pomanjkljivo oziroma naključno. Različne ravni dialoga je mogoče spremeniti z nudenjem informacij o programih, javnem življenju ali s premišljeno organizacijo programov izobraževanja odraslih.

5 Razvojni cilji in načela

Razvojne cilje določajo cilji, ki so jih postavili člani MURABA EZTS, značilnosti, prednosti, težave območja ter priložnosti in nevarnosti razvoja. Razvojni cilji povezanih dejavnosti vključujejo načrtovane ukrepe na področju družbe, okolja in gospodarstva.

Načela razvoja

Cilji in dejavnosti te strategije so določeni v skladu z naslednjimi vidiki in razvojnimi načeli:

- reševanje **čezmejnih izzivov** oziroma **skupnih** težav, ki se pojavljajo v regiji MURABA ali na širšem območju;
- pri izvajanju aktivnosti je odločilno organiziranje **sodelovanja**, skupnega ukrepanja, skupnega nastopa na trgu ali medsebojnega prenosa znanj in informacij; sodelovanje in partnerstvo se odražata pri oblikovanju, izvajanju in tudi v rezultatih programov;
- **delitev**, kar lahko pomeni izmenjavo ne samo izkušenj, ampak v mnogih primerih tudi virov in orodij (*sharing economy / ekonomija delitve*);
- krepitev **trajnosti in lokalne zmogljivosti**;
- med izvajanjem aktivnosti si je treba prizadevati za ohranjanje naravnih vrednot, varovanje okolja, **trajnostno uporabo obstoječih danosti** (npr. namesto novogradenj, uporaba nepremičnin izven rabe) in potrebno je oceniti njihov vpliv na naravno okolje.

Cilji strategije

- mreženje, povečanje sodelovanja v regiji, priprava skupnih razvojnih programov ter širjenje znanja in izmenjava informacij;
- dvig kakovosti kulturnih in skupnostnih programov, ki temeljijo na medsebojnem sodelovanju, njihova obnova in razvoj njihove infrastrukture, zlasti za ohranjanje tradicije in preprečevanje odseljevanja mladih;
- poleg ohranjanja naravnega okolja, izboljšanje infrastrukturnih pogojev za kakovost življenja in podjetništva ter izboljšanje dostopnosti do območij, v katerih živijo narodnosti;
- krepitev zaupanja, sodelovanja med poslovnimi subjekti in ustanovami – s posebnim poudarkom na čezmejnih stikih in povečanje podjetniške dejavnosti, ki prispeva k
 - širitvi možnosti zaposlovanja ter razvoju kmetijstva in turizma kot dveh posebnih sektorjev, povezanih z naravnim okoljem in grajenimi vrednotami;
 -
 - preprečevanju odseljevanja mladih;
- medgeneracijski programi - izboljšati kakovost storitev za starejše na podlagi demografskih izzivov in povečati programe, ki krepijo lokalno povezanost mladih.

Cilji strategije se izvajajo preko t. i. prednostno razvojnih področjih (poznana tudi kot prioriteta področja).

Prednostno razvojna področja

1. sodelovanje med podjetji in ustanovami, ki podpirajo poslovni sektor;

2. čisto okolje in kakovostna osnovna infrastruktura;
3. sodelovanje na področju kulture;
4. medgeneracijsko sodelovanje - socialno okolje;
5. izmenjava informacij v obmejni regiji.

Prednostna razvojna področja sistematizirajo dejavnosti, ki jih je priporočljivo izvajati pozneje v projektnih oblikah.

Razvojna območja so med seboj povezana in rezultati posamezne dejavnosti so lahko resnično trajni le, če lahko regija napreduje na vseh petih navedenih področjih. S tega vidika pomembna dejavnost, ki podpira / pomaga drugim štirim razvojnim področjem, je razvoj izmenjave informacij v obmejnem območju, ker ne omogoča le izmenjavo informacij in sodelovanje znotraj posameznega tematskega območja, ampak z metodološkega vidika prispeva k širokemu poznavanju dejavnosti na drugih razvojnih področjih in mreženju v regiji.

Med izvajanjem strategije bi si morali za izvajanje zainteresirani partnerji prizadevati za ustvarjanje prebivanja vredne pokrajine.

6 Prednostno razvojna področja

5.1 Sodelovanje med podjetji, ustanovami, ki podpirajo poslovni sektor

Stopnjo razvoja regije določata njen gospodarski položaj ter število in vrednost zaposlitvenih možnosti. Območje Muraba EZTS je v posebnem položaju: zanjo so značilne majhne vasi, redko poseljena območja, posebni sektorji so kmetijstvo in turizem, Monošter in Lendava veljata za večji industrijski, trgovski, storitveni in upravni središči. Večja podjetja, ki obratujejo v obeh naseljih, so: strojna industrija (npr. Opel v Monoštru), industrija instrumentov, v Lendavi pa je prisotna naftna industrija (Nafta), farmacevtska proizvodnja - LEK Lendava.

Razmere na trgu dela v regiji so razmeroma ugodnejše, brezposelnost je na avstrijskem obmejnem območju nizka, veliko ljudi iz Madžarske in z Goriškega zaradi višjih dohodkov hodi na delo v sosednjo Avstrijo. Na teh območjih je bolje spodbujati ciljno usmerjeno trajnostno ustvarjanje delovnih mest na regionalni ravni, saj je težko najti delovno silo, ko je povpraševanje po zaposlitvi večje. V Lendavi je brezposelnost znotraj regije nekoliko višja. Za regijo je značilna tudi razmeroma nizka kupna moč zaradi majhne gostote prebivalstva in števila prebivalcev, kar otežuje trgovanje in prodajo lokalnih storitev.

Na območju EZTS ni visokošolske ustanove, najbližji so v Mariboru, Sombotelu in Zalaegerszegu. Za regijo je značilno, da se mladi po diplomah ne vračajo, ampak svojo srečo iščejo drugje. Da bi se več mladih vrnilo nazaj v rojstni kraj, je treba že pred terciarnim izobraževanjem vzpostaviti stike in jih vzdrževati med časom samega izobraževanja, npr. s pripravništvom oziroma finančno spodbujati naselitev, zaposlitev ali ustanovitev podjetja v kraju. Za to obstajajo le delni programi - npr. štipendije za spodbujanje visokošolskega študija v maternem jeziku - vendar strokovni stik v povezavi s študijem niso zagotovljeni. Zagon podjetništva se izvaja le prek nacionalnih programov, ne pa prek ciljno dodeljenih nepovratnih sredstev. Pomanjkanje lahko dostopnih majhnih delavnic ali dobro opremljenih pisarn otežuje lokalno samostojno podjetništvo. V mestih in vaseh v regiji so neuporabljene ali proste nepremičnine (nekdanji poslovni prostori, zaprte vojašnice, nekdanja kmetijska gospodarstva), ki so morda primerni za ustanavljanje podjetij s sofinanciranjem ali za izvajanje programov za skupnosti.

Poleg **podjetnikom prijazne infrastrukture** je pomembno razvijati **kompetence, znanja**, potrebne za ustanavljanje podjetij ali za seznanitev z ustreznim tržnim okoljem ali strokovnim področjem. Na tem območju je na voljo le omejen svetovalni sistem za pomoč ali spodbujanje ustavljanja novih podjetij, podjetništva. Problematika poklicnega usposabljanja je, da so dandanes manj privlačna izobraževanja, ki dajejo tehnično izobrazbo, pa ne le za poklice v strojništvu-gradbeništvu, ampak tudi v kmetijstvu, gozdarstvu ali prehranski industriji. Primanjkuje tudi poklicev za pomoč ljudem, kot so vzgojitelji, zdravstveno strokovno osebje ali medicinske sestre. V primeru poklicnega usposabljanja in usposabljanja odraslih je še vedno izziv spremljati potrebo po lokalni ponudbi poklicev v priljubljenih sektorjih v Avstriji (npr. gostinstvo, gradbeništvu). Vendar cilj ni izobraževanje dijakov ali delavcev za avstrijski trg dela, kar udeležence sili k razmisleku o sistemu spodbud za srednješolsko poklicno izobraževanje. Obstaja možnost, da se v poklicno izobraževanje in izobraževanje odraslih sprejmejo

osebe z obeh strani meje. Poleg izobražene delovne sile je za spodbujanje prenove in inovacij pomembna tudi strokovna podpora lokalne podjetniške skupnosti. To vlogo lahko zasedejo podjetniški klubi, kjer je priložnost za medsebojno učenje oziroma strokovnjake in osebe za raziskave in razvoj z bližnjih univerz.

Čeprav je vloga industrijskih podjetij pri zaposlovanju v regiji odločilna, je treba z vidika podpore poudariti, da ima regija zaradi krajinskih razmer razvita dva gospodarska sektorja: kmetijstvo in turizem.

V preteklem obdobju so bile na pobudo madžarske vlade, h kateri se je delno pridružila tudi slovenska vlada, dodeljene neposredne subvencije za gospodarski razvoj regije. Leta 2017 je slovenska stran začela s [Programom spodbujanja gospodarske osnove madžarske narodne skupnosti](#), madžarska vlada pa se je leta 2019 odločila za izvajanje [Razvojnega programa Slovenskega Porabja](#)¹. V okviru programa slovenskih Madžarov so v preteklih letih podprli obnovo oziroma nadgradnjo sredstev lokalnih malih podjetij, manjše in večje kmetijske naložbe in razvoj turizma. Razvojni program Slovenskega Porabja poleg podpore za podjetništvo vključuje tudi ukrepe, ki so namenjene za skupnost in razvoj infrastrukture.

Kmetijska dejavnost prevladuje predvsem na območju Prekmurja, vendar je zaradi ohranjanja narave tudi tukaj kmetovanje možno le z omejitvami. V Sloveniji je bila v preteklih letih odločilna podpora gospodarskega razvoja madžarske narodne skupnosti, v okviru katerega so bila obnovljena proizvodna sredstva številnih primarnih, individualnih in kmetijskih podjetij. Na madžarski strani izstopa Slovenska vzorčna kmetija, kjer so v zadnjih letih zgradili kompleksen gospodarski sistem s pridelavo poljščin, živinorejo in gostinsko ponudbo z nastanitvijo, ki temelji na izdelkih, ki so delno pridelani lokalno.

Medtem ko je na Madžarskem Slovenska vzorčna kmetija postavila za cilj vlogo nekakšnega integratorja, kot je združevanje lokalnih kmetov, izmenjava proizvodno-predelovalnih sredstev ali prodaja živilskih izdelkov, narejenih iz lokalnih surovin, se je tudi v Sloveniji pojavila potreba po podobni vlogi, bodisi na splošno bodisi za skupino izdelkov. V okolici Lendave je prednostni proizvod grozdje in na podlagi njegove predelave vino, kjer je še več priložnosti za sodelovanje. Pojavila se je potreba po organiziranju čezmejne trgovine z lokalnimi proizvodi in s tem zmanjšati potrebo po prevozu izdelkov.

Osnovna značilnost **turizma** je podeželsko okolje, ki vključuje lepo, umirjeno pokrajino, neokrnjeno okolje ter zgrajene in nematerialne vrednote kulturne dediščine. Območje je bogato s krajinskimi in naravnimi vrednotami, ki spadajo predvsem v narodna parka Órség in Goričko. Razen tega imata turistični potencial reki na obeh straneh regije, pokrajina ob reki Rabi in Muri. Termalna kopališča v Monoštru, Moravskih Toplicah in Lendavi so ključni elementi turizma v regiji. V regiji so hoteli, večinoma v prej omenjenih naseljih, v manjših naseljih poleg nekaj penzionov, goste sprejemajo predvsem v gostiščih. Naloga v prihodnosti je splošno izboljšanje ravni kakovosti gostoljubnosti, za kar je dober primer Hotel Vinarium, ki združuje zidanice vinogradov v okolici Lendave. Hotel je postavil posebno zahtevo glede kakovosti in dal blagovno znamko pridruženim zidanicam, ki so prej delovale kot vikend hiše.

¹ Vladna uredba št. 1618/2019 z dne 28. oktober 2019

Položaj turizma v regiji je nejasen, območje nima enotne turistične blagovne znamke in v primerjavi z Órségem ni dobro znana blagovna znamka. V preteklem obdobju je bilo financiranjem iz programa Interreg začeti več dejavnosti za usklajevanje ponudbe lokalnih turističnih proizvodov (npr. <https://www.muraratour.eu/>), ki pa le delno pokrivajo območje EZTS. Prehod med Lendavo in Monoštom, pa tudi raziskovanje manjših naselij, za obiskovalce regije ni nekaj splošnega.

Cilji

- Vzpostavitev skupnega gospodarskega prostora za razvoj in ustanovitev novih podjetij, zadrževanje mladih, in krepitev sodelovanja na območju MURABA EZTS oziroma za skupni nastop z izdelki in storitvami na območju obeh držav.
- Vzpostavitev kmetijstva, ki gradi na sodelovanju in lokalnih danostih;
- Turizem, ki gradi na danostih območja in povezovanju subjektov z namenom zagotovitve kakovostnih doživetij in storitev.

Dejavnosti

1. Izboljšanje podjetniškega okolja

Delovanje sistema svetovanja za zagon in obratovanje podjetij

Občasno razvijanje skupnih programov učenja, usposabljanja, izmenjava izkušenj za odprtje novih podjetij in sodelovanje z obstoječimi.

V ta namen je priporočljivo vzpostaviti sistem svetovanja, ki deluje na obeh straneh meje in omogoča medsebojno učenje. V okviru svetovalnega sistema je potrebno pomagati pri čezmejni prodaji izdelkov ali storitev, ki se bodo ustvarili (zagon trgov, B2B srečanja, platforme), obseg storitev pa se lahko razširi tudi na že obstoječa podjetja. Spodbujati je treba povezavo mikro in novoustanovljenih podjetij z obstoječimi velikimi podjetji v regiji. Da bi spodbudili inovacije, je priporočljivo v program svetovanja vključiti bližnje visokošolske ustanove, ki se ukvarjajo z raziskovalnimi in razvojnimi dejavnostmi, kot so v Murski Soboti, Mariboru, Savaria Sombotel, István Széchenyi Győr, Univerza Pannon Keszthely, univerza v Gradcu ali visokošolske ustanove v Nagykanizsi in Zalaegerszegu. V okviru svetovalnega programa bi morali imeti študentje iz regije in iz terciarnega izobraževanja možnost praktičnega usposabljanja, ali vzpostavitev stikov z lokalnimi gospodarskimi organizacijami zaradi izdelave tematskih nalog, tudi z uvedbo ciljno usmerjenih štipendij. To prispeva k temu, da študenti visokošolskega izobraževanja med šolanjem ne bodo popolnoma pretrgali stike z regijo.

Vzpostavitev inkubacijske infrastrukture

v več naseljih v regiji, tako vzpostavitev majhnih delavnic z dobro infrastrukturo (komunalne storitve, električni priključek) za novoustanovljena podjetja, kar jim daje možnost, da začnejo svojo dejavnost z nižjo najemnino.

Vzpostavitev čezmejnega skupnega sistema poklicnega izobraževanja in izobraževanja odraslih,

s posebnim poudarkom na tečajih madžarščine, slovenščine ali angleščine in nemščine. V praksi to pomeni organiziranje, usklajevanje in nudenje izobraževanja ali nadaljnjega izobraževanja na obeh straneh meje v različnih poklicih. Potrebno je finančno podpreti izvajanje izobraževanja na drugi

strani meje, če je to bolj dostopno kot druga izobraževanja. Programi izobraževanja bi morali v skladu s prednostnim področjem »Medgeneracijsko sodelovanje - socialno okolje« spodbujati udeležbo na izobraževanjih s področja pomoči ljudem, da bi ublažili pričakovano pomanjkanje delovne sile na tem področju.

Odperte delavnice, vzpostavitve Fablab-ov

v ustanovah za poklicno-tehnično izobraževanje, za katere je za namene praktičnega izobraževanja priporočljivo nabaviti orodja z ročnim in digitalnim krmiljenjem (npr. 3D tiskalnik, lasersko graviranje, lasersko rezanje, orodje za obdelavo lesa, električni šivalni stroj). V povezavi s tem lahko dijaki že v mladih letih spoznajo ustvarjalne dejavnosti, ki temeljijo na lokalnih gospodarskih tradicijah in za katere se uporabljajo elektronske in programske rešitve. Zato se lahko s pomočjo teh orodij osnovnošolskim učencem zagotovi poklicno izobraževanje, da dobijo vpogled v obdelavo različnih materialov (kot so kovina, les, tkanina), medtem ko bi se v času izven izobraževanja sodobni stroji lahko na podlagi podjetniških ali individualnih potreb uporabljali pod strokovnim nadzorom oz. za izdelavo prototipnih izdelkov. Pri razvoju programa kot finančni sponzorji lahko sodelujejo lokalna proizvodna podjetja, s katerimi se lahko začne program pripravnosti za starejše dijake.

Spodbujanje uporabe (tudi začasno) neuporabljenih nepremičnin za poslovne ali skupnostne namene

v povezavi s katerimi lahko lokalne samouprave spodbujajo uporabo z oprostitvijo najemnin ali začetnimi ugodnostmi. Pomembno je, da v poslovanje ne privabljajo samo trgovce, ponudnike storitev, temveč tudi kreativne ustvarjalce in skupnostne skupine (npr. ustvarjanje, razstava, organizacija kulturnih prireditev), za katere je značilna začasna uporaba.

Ta dejavnost je skladna s pobudo glede uporabe neuporabljenih dragocenih stavb s krajinskim značajem na prednostnem področju »Sodelovanje na področju kulture«.

Potencialni izvajalci:

Pod koordinacijo MURABA EZTS

- v regiji prisotne organizacije za gospodarski razvoj s stalnim osebjem (kot je npr. Zavoda za regionalni razvoj narodnosti, lokalna predstavništva gospodarskih zbornic);
- ustanove za poklicno izobraževanje;
- lokalne samouprave.

Priporočljivo je, da se kot strokovni *partnerji* v programe vključijo večja lokalna proizvodna podjetja.

Viri:

- Čezmejni program Interreg
- Programom spodbujanja gospodarske osnove madžarske narodne skupnosti
- Razvojni program Slovenskega Porabja
- Kohezijska podpora Evropske unije
- Lastni viri

2. Kmetijstvo in predelava hrane

Razvoj in ustanavljanje vzorčnih kmetij, ki zagotavljajo kmetijsko proizvodnjo, predelavo proizvodov, delitev sredstev in poklicno izobraževanje,

podpiranje njihovih programov, ki vključujejo podporo za delovanje in razvoj obstoječih kmetij. Priporoča se, da vzorčne kmetije delujejo kot nekakšna enota za **predelavo izdelkov, izmenjavo informacij** (izobraževanje), v zvezi s katero se lahko s pomočjo IT-aplikacije zagotovijo tudi programi izobraževanj ter po možnosti storitve za izmenjavo in izposojajo strojev, opreme (npr. razvoj aplikacije za skupno uporabo strojev). Med razvojem se lahko pojavi tudi potreba po podpori za nakup nepremičnin. Vzorčne kmetije poleg organiziranja programov izobraževanj spodbujajo in **usklajujejo sodelovanje lokalnih proizvajalcev**, npr. lokalni ljubitelji vrta. Potrebno je sodelovanje, medsebojno učenje, prenos izkušenj in dobrih praks med mladimi kmeti na obeh straneh meje.

Finančna podpora za pridelavo, ohranjanje, predelavo in promocijo lokalno značilnih kmetijskih proizvodov

Pri vzpostavljanju podpornega (razpisnega) sistema je priporočljivo upoštevati in graditi na izkušnjah programov gospodarskega razvoja, ki se že izvajajo v regiji. Med izvajanjem podpore je smiselno določiti paleto lokalno značilnih kmetijskih proizvodov², npr. za regijo značilne kmetijske surovine, gozdni sadeži (pl. grozdje, hruške, češnje, višnje, borovnice, rakitovec, pegasti badelj, buče, šparglji). Priporočljivo je dati prednost predelavi ekološko nadzorovanih surovin z ekoloških kmetij in proizvodnji ekoloških proizvodov. Paleto izdelkov, ki ustrezajo enotnim načelom, lahko kmetije koordinatorke zbirajo in promovirajo prek internetne platforme za obmejno območje. Podpora uporabi strokovnjakov za oblikovanje blagovne znamke in embalaže izdelkov v povezavi s proizvodnjo izdelkov, ki jih lahko zagotovijo tudi vzorčne kmetije.

Spodbujanje dostopa do lokalno proizvedenih izdelkov na lokalnih trgih

z izmenjavo potrebnih informacij oziroma povezovanjem organizatorjev trga in lokalnih trgovcev. Treba je preučiti, zakaj poleg regulativnih ovir, ki jih je priporočljivo razlagati in premoščati, obstajajo še drugi razlogi za to, da lokalni kmetijski proizvodi ne dosegajo čezmejnih trgov, npr. zakaj ne prodajajo slovenskih izdelkov na madžarskih obmejnih trgih. Ali za to obstajajo dobičkonosnost, človeški viri ali drugi razlogi? O regulativnih težavah je bilo že izvedenih več raziskav, na podlagi katerih je treba prodajalcem ali trgovcem razložiti prodajne možnosti in pogoje (zakonske predpise) v sosednji državi. Hkrati je priporočljivo podpreti ureditev lokalnih trgov v večjih naseljih. Dostop do trga je treba olajšati predvsem z organizacijo (npr. z vključevanjem trgovskih organizacij, ki delujejo kot integratorji, ki lahko organizirajo čezmejni pretok in prodajo blaga) in s pretokom informacij (npr. regulativne posebnosti). Izdelava predlaganega vmesnika za prodajno naročanje za enotno spletno platformo za lokalne izdelke, na podlagi katere je mogoče ustvariti majhen lokalni portal za nakupovalne košarice. V Lendavi je upravičeno organizirati tržnico za prodajo lokalnih izdelkov oziroma razvoj njene infrastrukture.

² Primeri predelovalnih dejavnosti: pridelava vina, ustekleničenje, proizvodnja sokov, sušenje, proizvodnja olja, mlinarstvo, itd.

Potencialni izvajalci:

Na pobudo MURABA EZTS v regiji prisotne organizacije za gospodarski razvoj s stalnim osebjem (kot je npr. Zavoda za regionalni razvoj narodnosti, gospodarske zbornice), narodni parki, integracijske kmetije.

Viri:

- Čezmejni program Interreg
- Kohezijski program za razvoj podeželja
- Programom spodbujanja gospodarske osnove madžarske narodne skupnosti
- Razvojni program Slovenskega Porabja

3. Razvijanje turizma³

Videz regije, ki zagotavlja skupne kakovostne storitve

Izdelati je treba skupno turistično blagovno znamko, ki pokriva regijo, bodisi z imenom MURABA, ki pokriva tudi celotno območje EZTS. Slikovni element je lahko logotip MURABA EZTS-ja, medtem ko je treba razviti in sprejeti zahteve glede kakovosti, ki jih blagovna znamka postavlja za ponudnike storitev, kot so ponudniki nastanitev, gostinski obrati, ponudniki turističnih storitev in lokalni proizvajalci izdelkov⁴. Za izpolnitev zahtev je treba zagotoviti finančno podporo za izboljšanje kakovosti ali začeti program izobraževanja.

Za zagotovitev enotnega turističnega videza v regiji je v skladu s ključno temo »izmenjava informacij« priporočljivo ustanoviti regijski forum⁵ MURABA, ki bi združeval turistične organizacije Slovenskega Porabja, Prekmurja ter Lendave in Monoštra. V lokalnih turističnih organizacijah morajo lokalne oblasti sodelovati s podjetniki, ki jih zanima turizem (ponudniki nastanitev, gostinci, lokalni proizvajalci izdelkov, turistični vodniki itd.), ter z ponudniki storitev in ustanovami, ki določajo turizem (npr. narodni parki, muzeji). Regionalni forum MURABA bi moral na podlagi obstoječih pobud zbrati ponudnike turističnih storitev v regiji (nastanitev, gostinstvo, druge storitve), možnosti za stalne prostočasne programe, priporočene pohodniške poti (kolesarske, vodne, pohodništvo, jahanje) in občasne programe, ki zanimajo turiste. Gastronomski turistični programi lahko dobijo poseben poudarek v regionalni ponudbi. Turistična ponudba na zemljevidu mora vsebovati iskanje po več kategorijah (npr. odpiralni čas, geografska lega, vrsta storitve, ciljna skupina). Pri sestavljanju turistične ponudbe je priporočljivo uskladiti odpiralni čas in datume občasnih prireditev. Vsa ta enotna turistična ponudba mora biti na voljo na spletni strani in v aplikaciji, da pa bi jo lahko spodbujali, bi bilo potrebno pripraviti in izvesti marketinško-komunikacijski načrt (npr. oglaševanje, PR kampanje). Kot del komunikacije je priporočljivo razviti sistem popustov za spodbudo za nakup.

V povezavi s turizmom je s financiranjem potrebno spodbujati predvsem izboljšanje kakovosti storitev ponudnikov zasebnih nastanitev, gostinskih obratov in drugih ponudnikov turističnih storitev.

³ Primer je turistična destinacija Vulkanland v Južni Štajerski, kjer je bila s podobnimi danostmi razvita znana blagovna znamka in ponudba višjega cenovnega razreda.

⁴ Proizvodnjo lokalnih izdelkov podrobneje obravnava točka kmetijstvo in predelava.

⁵ Priporočljivo je, da deluje pod koordinacijo MURABA EZTS.

Podporo ponudnikov storitev je potrebno povezati z določenimi in pričakovanimi zahtevami glede kakovosti (akreditirani sistem ponudnikov storitev), ki jih je oblikovala skupna turistična znamka⁶. V primeru ponudnikov zasebnih nastanitev je treba podpreti preureditev obstoječih nastanitev in gradnjo novih, zlasti s prenovo obstoječih prostih ali premalo uporabljenih nepremičnin. V povezavi s financiranjem naložb se priporoča tudi oblikovanje predpisov za opravljanje storitev na podlagi splošnih ocen nastanitve, katerih izpolnitev je priporočljivo podpreti s skupnim izobraževanjem in svetovanjem (npr. oprema nastanitve, zajtrk). Priporoča se tudi razvoj kakovosti gostišč in drugih turističnih storitev. Priporočljivo je upoštevati izkušnje iz finančnih podpor za turizem v regiji.

Za tiste, ki se ukvarjajo s turizmom, se priporoča, da organizirajo programe izobraževanja za učenje tujih jezikov (slovenščine, madžarščine in nemščine) oziroma po potrebi začnejo izvajati strokovne programe poslovnega upravljanja, gostinstva in hotelirstva.

Razvoj turizma glede na razmere v regiji

Podpiranje ustvarjanja in nadaljnega razvoja turističnih atrakcij in storitev na podlagi regionalnih pogojev, znotraj tega

- nadaljnji razvoj storitev, orodij in infrastrukture za potrebe »Slow« turizma, aktivnega turizma (kolesarjenje, vodni na reki Muri in Rabi, jahanje, pohodništvo, ribolov, lov) in verskega turizma⁷ ;
- v skladu z ukrepi prednostnega področja za kulturo oblikovanje kulturnih in predstavitvenih prostorov.

Potencialni izvajalci:

MURABA EZTS kot koordinator v sodelovanju s turističnimi organizacijami v regiji. Na slovenski strani je za izvajanje finančne podpore zasebnim najemodajalcem odgovoren Zavoda za regionalni razvoj narodnosti, na madžarski strani pa je odgovorna organizacija za izvajanje Razvojnega programa Slovenskega Porabja.

Viri:

- Čezmejni program Interreg;
- Programom spodbujanja gospodarske osnove madžarske narodne skupnosti;
- Razvojni program Slovenskega Porabja;
- Operativni programi za kohezijo;
- Zasebno financiranje.

⁶ Primer je lendavski Vinarium, kot projekt vinskega turizma: <http://vinarium-lendava.si/hu/>

⁷ (1) označitev romarskih poti in zagotavljanje podporne infrastrukture (npr. uporaba praznih župnij kot postaj), (2) skrb za sakralne kraje in infrastrukturni razvoj krajev, kjer se opravljajo verski obredi - npr. namestitve klopi ali zagotovitev parkiranja, (3) strukturirano kartiranje in predstavitev verskih običajev, vrednot in zgodovine, povezane s cerkvijo (npr. mučenikov), ter lokalne zgodovine, ki je lahko namenjena ne le obiskovalcem, ampak tudi lokalnim prebivalcem. Podpiranje značilnejšega vračanja k verskemu turizmu (obletnice) in stalen pozitiven razvoj z razvijanjem storitev ter izkušnje lahko zagotovijo tudi povečanje povpraševanja.

5.2 Čisto okolje in kakovostna osnovna infrastruktura

Območje Muraba EZTS se nahaja na območju, ki je bogato z naravnimi vrednotami, v čudovitem krajinskem okolju, za katerega so značilne majhna vasice, razpršena struktura naselja. V regiji je veliko posebej zavarovano in zaščiteno naravno območje, z njim povezane naloge opravljata Direktorata Narodnega parka Órség in Krajinskega parka Goričko. Varovanje narave poleg naravovarstvenih nalog urejajo predpisi, ki urejajo rabo zemljišč, na primer za gradnjo stavb ali izvajanje gospodarskih dejavnosti. Ohranjanje naravnih vrednot vključuje oblikovanje stališč, ne le za zaščito vrednosti, ohranjanje raznolikosti biosfere, temveč tudi za zmanjšanje onesnaženosti tal, zaščito kakovosti zraka, zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, omejevanje emisij hrupa ali zmanjšanje odpadkov, njihovo pravilno zbiranje in recikliranje.⁸

Organizacije narodnih parkov, ki se ukvarjajo z varstvom narave in okolja, samostojno ali v sodelovanju z nevladnimi organizacijami organizirajo programe za oblikovanje narave predvsem za mlade in šolarje. Takšne in tem podobne programe bo morda treba čim bolj razširiti in posredovati čim širšemu krogu prebivalcev.

Poleg strukture manjših vaških naselij ter redko poseljenih naselij imata obe mesti, Monošter in Lendava, tudi obsežna upravna območja. Grajeno okolje v prostoru je resen izziv in stroški gradnje infrastrukture na prebivalca so višji kot na gosto poseljenih območjih, kot so električna omrežja z zadostno zmogljivostjo, ceste, omrežja za pitno vodo, kanalizacijska omrežja in telekomunikacijska omrežja. Zato številne osnovne infrastrukture niso dovolj kvalitetne, še posebej glede na osnovne operative potrebe podjetij. Kakovost cestnega omrežja je na več mestih slaba, kar otežuje vsakodnevni promet in med drugim neprimerno za izvedbo, s turizmom povezanih kolesarskih potreb, niti internetno omrežje ne zagotavlja ustrezne pasovne širine, zlasti na območju Monoštra in Porabja.

Upravljanje odpadnih voda razpršenih naselij zaostaja, saj je treba zaradi visokih stroškov linearne razvoja infrastrukture uporabiti alternativne rešitve. Posamezne rešitve za čiščenje odpadne vode dražijo stanovanja in družinam prinašajo dodatno finančno breme, kar otežuje poselitev v majhnih naseljih⁹. Presoja glede posamičnih čistilnih naprav se razlikuje od tega kar daje redno čiščenje odpadne vode, po drugi strani pa lokalno čiščenje odpadne vode zahteva kemično obdelavo, ki pa onesnažuje zemljo in podtalnico na prednostnem območju ohranjanja narave.

V lokalnem prometu ni težava samo stanje cest, temveč na eni strani tudi razdalje znotraj območja (npr. 60 km med Monoštrom in Lendavo) in nizko število prebivalstva, standard javnega prevoza, zato je tudi pogostost prevozov majhna. Med kraji na območju EZTS v obeh državah ni javnega prevoza, kar ovira razvoj dejanskih gospodarskih odnosov, vključno s turizmom in mobilnostjo delovne sile. Priporočljivo je ustvariti - kot alternativa - možnost rednega prevoza z okolju prijaznimi prometnimi rešitvami.

⁸ V povezavi z zaščito podnebja sta Monošter in Lendava pripravili skupni projekt, v okviru katerega se načrtujejo naložbe v energetske učinkovitost, ki bodo zmanjšale emisije toplogrednih plinov.

⁹ Na primer v Števanovcih se je na ravni naselja začelo graditi individualni sistem za čiščenje odpadnih voda, v Lendavi pa lokalna uprava s sodelovanjem državne podpore spodbuja gradnjo posamezne lokalne čistilne naprave s subvencijo v višini 1.500 EUR na družino - <https://www.nepujasag.net/10-nepujasag-online/4523-marad-az-1-500-eur%C3%B3s-t%C3%A1mogat%C3%A1s.html>

Upoštevanje strogih naravovarstvenih predpisov otežuje razvoj osnovne infrastrukture. Gradnje kakovostne infrastrukture, ki je osnova za nadaljnji gospodarski razvoj, ni mogoče rešiti iz lokalnih virov, temveč samo iz državne podpore.

Cilji

- Sodelovanje na področju varstva okolja, široka uporaba naravovarstvenih in okolju prijaznih rešitev
- Obstoječe osnovne infrastrukture, ki ustreza današnjim pričakovanjem, tudi v redko poseljenih naseljih, npr. sodobne rešitve za čiščenje odpadnih voda, širokopasovni dostop do interneta, sodobni sistemi za proizvodnjo energije
- Prometna integracija obmejnega območja z zagotavljanjem kakovostnega cestnega omrežja - med manjšimi naselji, čez mejo in hitrejši dostop do večjih središč - ter upravljanjem učinkovitejšega javnega prevoza

Dejavnosti

Organiziranje kampanj ozaveščanja in programov za spodbujanje varovanja naravnih vrednot in okolja.

Predstavitve naravnih vrednot in pomena regije predvsem otrokom, pri čemer je treba izhajati iz programov narodnih parkov. Predajo vrednot je treba uvesti kot učno gradivo v lokalnih izobraževalnih programih in zavodih, organizirati pa bi morali tudi periodične tabore za tiste, ki živijo izven območja.

Organiziranje informacijskih dejavnosti na področju varstva podnebja, oziroma izmenjava izkušenj v zvezi z naložbami v energetske učinkovitost, usklajevanje načrtov.

Prizadevati bi morali za zmanjšanje nastajanja odpadkov in, kjer je to mogoče, predelati ali reciklirati lokalno, še posebej zelene odpadke. Priporočila se promovirajo brez embalaže v lokalni trgovini in na tržnicah.

V drugih primerih, na primer, je treba spodbujati uporabo okolju prijaznih čistilnih sredstev v gospodinjstvih, ki nimajo sistema za čiščenje odpadkov ali niso povezana s kanalizacijo.

Kampanje za ozaveščanje bi morale temeljiti na izkušnjah in idejah na obeh straneh meje. Korake v tej smeri je treba storiti skupaj na obeh straneh meje. Priporočljivo je, da se uvede sistem kartic, s katerim se lahko nagradijo osebe, ki sodelujejo v kampanji za oblikovanje odnosov in ki spodbujajo podjetja in prebivalstvo k zmanjšanju nastajanja odpadkov.

Zaradi aktivnosti lokalni prebivalci sledijo okolju prijaznejšemu slogu življenja, obremenitev narave in okolja pa se zmanjša.

Potencialni izvajalci:

Na pobudo MURABA EZTS nevladne organizacije, ki se ukvarjajo z varstvom narave in varstvom okolja, oziroma partnerji Direktorata Narodnega parka Órség in Krajinskega parka Goričko

Viri:

- Čezmejni program Interreg
- Kohezijska podpora Evropske unije, program za razvoj podeželja
- Program Life
- druge donatorske organizacije, podpora skladov

Spodbujanje gradnje individualnih, družinskih rešitev za čiščenje odpadnih voda, prilagojenih lokalnim naravnim danostim, s podporo in obrestnimi popusti¹⁰. Poleg načrtovanega in ekonomsko izvedljivega razvoja omrežij (npr. v okolici Monoštra in Lendave) je treba zagotoviti eksperimentalno področje inovativnih, novih rešitev za posamične rešitve za čiščenje odpadnih voda, da bi razširili tehnologije, ki so najbolj primerne regionalnim danostim. V tem primeru je potrebno graditi na obstoječih eksperimentalnih rezultatih.¹¹

Pred uvedbo posameznih rešitev je priporočljivo izvesti presojo vplivov na okolje, da se izbere stroškovno učinkovitejšo rešitev. Če se lahko začne izvajati lokalni podporni program, je primerno vključiti organizacijo za upravljanje podpore, kot je na primer Madžarska zakladnica v primeru nepovratne državne podpore ali v primeru vračljive podpore in subvencioniranih obresti pa vključitev madžarske finančne institucije v oblikovanje sheme subvencij.

Zaradi dejavnosti se lahko zmanjšata obremenitev in onesnaženost tal in v več naseljih nastanejo pogoji za ustanovitev podjetij, kot so npr. pogoji za kmetijsko dejavnost ali obratovanje nastanitev.

Potencialni izvajalci:

- Lokalne samouprave (občine), posamezniki in podjetja.

Viri:

- Državna podpora
- kohezijska podpora Evropske unije, program za razvoj podeželja in sredstva Evropske investicijske banke (EIB)
- Zasebne naložbe

Izboljšanje kakovosti cest nižjih razredov

za učinkovitejši in varnejši lokalni promet ter za spodbujanje turizma. Kjer je to upravičeno s prometom, je treba razširiti ceste ali zgraditi ločeno kolesarsko stezo. Predvsem najbolj prometne ceste, ki jih podjetja za upravljanje cest razvrstijo med najslabše, a so ključnega pomena za delovanje podjetij, nato pa je potreben razvoj tudi drugih cest.

Zaradi te dejavnosti bodo tudi manjša naselja prebivalcem dostopnejša, lahko vplivajo na ustanavljanje novih podjetij oziroma zmanjšajo tveganja za nesreče. Poleg tega boljša kakovost cest pomeni tudi manjše tveganje za varno delovanje motornih vozil.

¹⁰ Kot model se lahko uporabi shema pomoči iz Lendave, kjer so za gradnjo lokalne individualne čistilne naprave zagotovljena nepovratna sredstva v višini 1.500 EUR na družino.

¹¹ Na madžarski strani meje se družba Senex Környezetgazdálkodási Kft, ki deluje v Gornjem Seniku, se ukvarja z EU podprtim razvijanjem opreme za naknadno čiščenje, povezane s posameznimi čistilnimi napravami, ki morda lahko najde rešitev za omenjeni problem. Utemeljeno je spodbujati sodelovanje podjetij, ki se ukvarjajo s podobnimi razvojnimi dejavnostmi v regiji.

Potencialni izvajalci:

- Družbe za upravljanje cest, kot je Magyar Közút Nonprofit Zrt.
- Samouprave (občine)

Viri:

- Program Madžarska vas
- Državna podpora
- Kohezijska podpora Evropske unije

Za organiziranje javnega prevoza v regiji, uvedba in uporaba (po potrebi prilagoditev) aplikacije, povezane z delitvijo potovanja z avtomobilom.

V primeru večjih potreb je mogoče razširiti in razviti zmogljivosti javnega prevoza, ki jih je mogoče na zahtevo izvajati z neposrednimi linijami, kot tudi z vključitvijo linij občinskih vaških avtobusov. Zaradi lažjega upravljanja priporočamo, da se ta vozila vključijo tudi v sistem delitve potovanja. Rešitve lahko spodbudijo uporabo električnih vozil.

Pričakovani rezultat dejavnosti je, da se bodo izboljšali pogoji za prevoz na delo in z dela, število delavcev, ki se vozijo na obmejno območje, se lahko poveča oziroma na območju MURABA EZTS pa se lahko razširijo partnerstva, poslovni in osebni stiki. Uporaba električnih avtomobilov in način prevoza, ki temelji na delitvi prevoznega sredstva, zmanjšujejo tudi emisije iz prometa.

Potencialni izvajalci:

MURABA EZTS lahko prevzame pobudo pri razvijanju sodelovanja, vendar je priporočljivo, da se v koordinacijo vključi nevladno organizacijo, ki se ukvarja z organiziranjem prevoza. Drugi partnerji so transportna podjetja in lokalne samouprave, ki sodelujejo v medkrajevnem prevozu.

Viri:

- Čezmejni program Interreg

Infrastrukturalna posodobitev internetnega omrežja, nenehno širjenje zmogljivosti

Hiter in stabilen internet, ki izpolnjuje današnja pričakovanja in potrebe, je predpogoj za ustanovitev podjetij in širjenje institucij za delo na daljavo. Izgradnja javnega širokopasovnega omrežja Wifi v središčih večjih naselij je priporočljiva po vzoru uspešnega javnega razpisa wifi4eu v Lendavi.

Potencialni izvajalci:

- lokalne samouprave (občine), ponudniki kabelskih storitev

Viri:

- Kohezijska podpora Evropske unije
- Wifi4EU program

5.3 Sodelovanje na področju kulture

Kultura določa identiteto regije, zlasti na območju, v katerem živijo številne narodnosti. Na območju MURABA EZTS na obeh straneh meje živita skupaj slovenska in madžarska narodnostna skupnost, na območju pa živijo tudi Nemci, Hrvati in Romi. H kulturni raznolikosti prispeva dejstvo, da se programsko območje nahaja poleg dveh drugih meja, avstrijske in hrvaške meje. Posebnost MURABA EZTS je v tem, da sta poleg občine Lendava in Monošter, Pomurske Madžarske samoupravne narodne skupnosti in madžarske Državne slovenske samouprave tudi obe največji mesti v regiji sodelujoči članici. Glavna naloga obeh narodnostnih organizacij je negovati narodnostno kulturo, tradicije in rabo jezika.

Kulturni programi ne prispevajo le k ohranjanju regionalne identitete in negovanju tradicije, ampak se lahko kot turistična zanimivost prikažejo tudi kot kvalitetni in edinstveni dogodki. Hkrati mora biti kultura poleg svoje funkcije negovanja in ohranjanja vrednot preteklosti tudi zanimiva, privlačna in relevantna v sedanjosti, zato je smiselno spodbujati predstavitev vrednot s kreativnimi oblikami.

Spodbujanje k uresničevanju kulturnih programov in prireditvev je izredno pomembno, saj imajo kulturni dogodki poleg ohranjanja tradicije lahko tudi resne družbene koristi, po katerih prispevajo k:

- spoznavanju različnih skupnosti in družbenih skupin,
- medsebojnemu razumevanju in sprejetju,
- nudenju vsebinskih zabav tudi ljudem s težjim življenjem in mladim.

Kulturni programi so na eni strani sposobni okrepiti zaupanje med tistimi, ki živijo na obeh straneh meje, na drugi strani pa so najpomembnejši povezovalni člen med narodnostmi in matičnima državama. Povezave zaupanja, vzpostavljene s skupnim sodelovanjem v kulturnih programih, pomagajo razviti tudi druga čezmejna sodelovanja.

Podpiranje kulture in zagotavljanje kakovostnih kulturnih priložnosti prispevata k oblikovanju identitete lokalnih mladih in s tem k njihovem obstanku v regiji.

Poudarek na vodenju kulture temelji na dejstvu, da se je v Sloveniji mesto Lendava prijavila za pridobitev naslova Evropske prestolnice kulture 2025, za kar je pripravila razvojni program za kulturne namene. Izvajanje programa je osredotočeno na brezmejnost mesta, njegovo večjezičnost in narodnosti, ki živijo na tem območju. Uradni pokrovitelj prijave je tudi Državna slovenska samouprava, ki je tudi članica organizacije EZTS. Veliko elementov programa je tudi sicer potrebno izvesti, tako na koncu lendavski program ni bil izbran.

Ključno vprašanje je razpoložljivost prostorov za kulturne programe in prireditve v prihodnosti, pa tudi **infrastrukturni pogoji** v mestu in manjših naseljih.

Med kulturnimi prostori želimo izpostaviti grajeno okolje, znotraj katerega na nadaljnji razvoj in obnovo čakata dve monumentalni stavbi velikega pomena: grad v Lendavi in baročni samostan v Monoštru. Tradicionalne podeželske **arhitekturne značilnosti** so dodaten element, ki tvorijo identiteto na območju, **katerega zaščita in ohranjanje** sta pomembni nalogi. Na območju prevladujejo majhna mesta, vasi ali v obliki zaselkov redko poseljena naselja na gričih, in s tem povezana ohranitev arhitekturnih značilnosti stavb pa lahko na obmejnem območju ponudi enoten krajinski značaj. Zaradi vsega tega je treba spodbujati obnovo in trajnostno rabo stavb, ki so v zanemarjenem stanju, vendar imajo lokalni arhitekturni značaj. Ta proces z ustvarjanjem podeželskih

hiš se je že začel, te zgradbe se uporabljajo predvsem za predstavitev nekdanjega življenja oziroma za izvajanje programov skupnosti.¹²

Cilji:

- ohranjanje tradicij, predstavitev nacionalnih tradicij in ustvarjanje sodobnih, kakovostnih in izdelkov ter kreacij na njihovi osnovi;
- spodbujanje medsebojnega razumevanja in sodelovanja med narodnostmi;
- ustvarjanje inovativnih kulturnih programov, ki bodo privlačni za vse generacije in bodo privlačni tako za domačine kot za obiskovalce; spodbujanje ustvarjalnosti in novosti obstoječih;
- pomoč lokalnim umetnikom, likovno izobraževanje, spodbujanje čezmejnega povezovanja in krepitev obstoječih odnosov in novih, npr. spodbujanje gledaliških odnosov;
- ohranjanje vrednot in arhitekturnega značaja grajene dediščine, izkoriščenost neizkoriščenih prostorov;
- trajnostna raba lendavskega gradu in samostana v Monoštru, ohranjanje vrednosti grajene dediščine;
- izmenjava kulturnih dogodkov na obeh straneh meje, poročanje (npr. povezovanje gledaliških dejavnosti).

Dejavnosti¹³

Ustvarjanje in nadaljnji razvoj trajnih institucionaliziranih odnosov med umetniškimi skupnostmi in razstavnimi prostori

Podpreti je treba sodelovanje organizacij, ki ustvarjajo kulturne produkcije, da bi tudi prek tega okrepili vezanost mlade na regijo. Sodelovanje med kulturnimi produkcijami lahko zajema vse starosti, od mladih do starejših. Bistvo je ustvariti **skupne produkcije** in programe.

npr. organiziranje skupnih delavnic, kampov, ustvarjalnih programov, razstav, dramskih in glasbenih predstav, organiziranje hospitacij.

*V okviru umetniškega sodelovanja si je treba prizadevati za **ohranitev zgodovinskega, lokalnega kmetovanja in narodnostnih tradicij, njihovo ponovno interpretacijo s pomočjo sodobnih tehničnih možnosti in vključitvijo novih pristopov mladih,***

npr. pri ustvarjanju novih izdelkov, novih dizajnov izdelkov, glasbenih, gledaliških, likovnih produkcij, kulturnih prireditvev itd.

*Ustvarjanje in razvoj **infrastrukturnih pogojev, potrebnih za delovanje in sodelovanje umetniških skupnosti glede na povpraševanje in potrebe***

npr. ustanovitev galerije, povezane s kolonijo umetnikov v Monoštru, ustanovitev manjših predavalnic, prostorov za vaje, posodobitev lendavske delavnice za vlivanje v bron.

Prav tako je lahko **v manjšem obsegu upravičen razvoj notranjih (v stavbah skupnosti) in zunanjih prireditvenih prostorov in objektov** v majhnih naseljih in vaseh, da se lahko skozi vse leto zagotovi prostor za kulturne programe in prireditve. S finančno pomočjo tehnične trajnosti je morda v

¹² <https://nepuisag.net/muravidek/10-nepuisag-online/8369-megalakul-a-t%C3%A1jh%C3%A1zak-egyes%C3%BClete.html>

¹³ Posamezne dejavnosti lahko celo štejejo za prihodnji projekt. Toda tudi izvajanje enega dela neke dejavnosti lahko prinese pomembne rezultate.

manjšem obsegu upravičen nakup opreme za infrastrukturo manjših prireditvev, kot so npr. prireditveni šotor, premični oder ali premični leseni prodajni paviljon ali šotor, morebiti **prehod na interoperabilno opremo**.

Potencialni izvajalci:

- občine in njihove ustanove,
- nevladne organizacije, ki se ukvarjajo z narodnostnimi vprašanji in kulturo (združenje, fundacija),
- neprofitna podjetja, ki organizirajo kulturne produkcije ali vzdržujejo objekte

Viri:

- Čezmejni program Interreg;
- Madžarska: Sklad Gábora Bethlena, Program Madžarska vas (MFP), Nacionalni kulturni sklad (NKA)
- Neposredna podpora Evropske unije: Creative Europe (Ustvarjalna Evropa)

Ohranjanje tradicionalnega **arhitekturnega okolja, značilnosti gradnje in uličnih podob** v naseljih v Prekmurju in Porabju, kjer živijo Slovenci, in po teh načelih spodbujanje obnove stavb, njihovo začasno uporabo

*Za vse to pa je potrebno pripraviti **seznam stavb in objektov lokalnega arhitekturnega značaja v vsakem naselju**. Ta seznam lahko vključuje stavbe pod državnim ali lokalnim spomeniškim varstvom, ter na Madžarskem pa obseg stavb z lokalnim arhitekturnim značajem, ki so določene s slikovnimi priročniki naselja. Te zgradbe so lahko podlaga za seznam primernih stavb, izmed katerih je na podlagi sistema kriterijev mogoče določiti stavbe, primerne za dodelitev podpore.*

Naselja, povezana s članskimi organizacijami MURABA EZTS, bi zaradi varovanja tradicionalnih stavb z lokalnimi značilnostmi morala uporabljati ta pristop tudi v svojih lokalnih gradbenih predpisih oziroma priročnikih o arhitekturni podobi.

*Za obnovo stavb je potrebno razviti **program podpore**, v okviru katere bi z vračljivo podporo in obrestnimi subvencijami pomagali lastnikom in najemnikom stavb lokalnega arhitekturnega značaja pri njihovi obnovi in nadaljnji uporabi.*

Na podlagi seznama, opredeljenega v prvem koraku, je mogoče znesek in način podpore upoštevati na podlagi naslednjih vidikov: lokacija stavbe (mestno jedro, primestno-kmetijsko območje, manjše naselje), namen uporabe (stanovanjska funkcija, gospodarska-poslovna funkcija, kulturno-skupnostna funkcija); v primeru upoštevanja načrtovanega obsega naložbe (npr. naložba, ki zahteva 5-25-50 M HUF sredstev), se lahko odloči za nepovratno subvencijo ali samo za subvencijo za obresti. Nepovratna sredstva se lahko dodelijo npr. v primeru naložb v mestno jedro, majhno naselje, namen skupnosti ali za katere je potrebno več sredstev. Neuporabljene nepremičnine je dovoljeno vključiti v program le tedaj, če se za uporabo nepremičnine najde najemnika in namen uporabe (npr. nov videz izložbenega okna, občasni sejmi v trgovinah, (pop-up stores) – občasni programi skupnosti v trgovinah ali vloga inkubatorja za ustanavljanje podjetij). Pri določanju najemnine nepremičnin v občinski lasti je priporočljivo upoštevati stroške prenove, ki jih mora izvesti najemnik.

Predlaga se, da se za nudenje podpore izdelata lokalni pravilnik nudenja pomoči - ki je podoben razpisu za ohranjanje stanja stavb pod spomeniškim varstvom, v katerih se nahajajo madžarske lokalne

samouprave -, zlasti pri obeh mestnih občinah, kot sta Monošter in Lendava, na podlagi katerih lahko tudi drugi razvojni viri (npr. subvencije evropske in nacionalne razvojne banke ali nacionalni razvojni programi) nudijo pomoč in katere predpise lahko sprejmejo tudi manjše občine.

Potencialni izvajalci:

- Občine in posamezniki, ki se pojavijo kot ciljne skupine, podjetja, nevladne organizacije

Viri:

- Podpora občinskih, evropskih in nacionalnih razvojnih bank ali nacionalnih razvojnih programov,
- Morebitni zasebni viri, tržni vlagatelji

Posodobitev lendavskega gradu in samostana v Monoštru

Idejni načrti za razvoj obeh kulturno pomembnih in večjih objektov so bili dokončani že pred letom 2014. Medtem ko je v Monoštru potrebna celovita prenova samostanske stavbe, je v Lendavi nujna utrditev in obnova od zdrsra poškodovanega zahodnega temelja gradu.

Potencialni izvajalci:

- *Občina Lendava in Mestna občina Monošter*

Viri:

- Kohezijska sredstva EU za razvoj in domači viri sredstev (npr. Program madžarska vas / MFP)

5.4 Medgeneracijsko sodelovanje – socialno okolje

Tudi na območju MURABA EZTS je mogoče opaziti demografska gibanja srednjeevropskih podeželskih območij: število starejših prebivalcev se zaradi podaljševanja življenjske dobe povečuje, mladi, zlasti bolj izobraženi, pa se odselijo iz regije. Nekateri se iz regije odselijo za stalno, vendar veliko mladih odhaja v sosednjo Avstrijo, ki ponuja višje dohodke, in tam najdejo zaposlitev. Na območju MURABA EZTS vsi ti procesi projicirajo podobo stagnacije, a ponekod se kaže podoba območja z upadajočo populacijo, na katerem se lahko zmanjša ne samo prebivalstvo, temveč tudi število mladih, ki ohranjajo svoje narodnost in negujejo tradicijo. Zato je potrebno načrtovati programe in ukrepe, ki bodo tem demografskim trendom posvetili posebno pozornost.

Na procese prebivalstva vplivajo številni dejavniki, le nekaj jih lahko vpliva na načrtovane ukrepe.¹⁴ Poleg zagotavljanja gospodarskih priložnosti je treba spodbujati razvoj regionalne in nacionalne identitete že od malih nog, tako da so poleg družinskih odnosov preko čustvene povezanosti z »matičnim naseljem« vezani tudi na regijo. V povezavi s tem je treba okrepiti odnose v skupnosti oziroma ohraniti rabo jezika.

Pri vzgoji otrok je treba poseben poudarek dati življenju v naravnem okolju. Pomembno je, da v naravi preživimo čim več časa že od vrtca, zlasti v okviru institucionalnega izobraževanja. Krajinsko okolje, ki ga obvladujejo griči in redko poseljena naselja, imajo za to odlične pogoje. Biti v naravi pomaga uravnovesiti veliko število informacij, ki se vsujejo na otroke iz digitalnega sveta oziroma zaslonsko odvisnost današnje mladine.

Mladi v najstniškem obdobju iščejo svojo pot, in tedaj je treba spodbujati razvoj samoaktivnih, samoorganizirajočih se skupnosti. Pri tem lahko pomaga čezmejno sodelovanje mladih na območju MURABA EZTS, čigar organizacija se lahko v formalnem okviru uporabi za odločitve lokalne uprave za potrditev mladostniškega pristopa. Iskanje zamisli za regionalni razvoj, skupno razmišljanje in aktivno delovanje (prostovoljstvo), tj. krepitev družbene udeležbe mladih je ena najpomembnejših spodbud za razvoj lokalne navezanosti mladih, ki krepiti odgovornost in nenazadnje ponuja koristne vpoglede za odločevalce.

Da bi ohranili družbeno-kulturne vrednote v regiji, je bistvenega pomena prenašati in posredovati vrednote iz starejših generacij na mlade. Poleg prenosa tradicij, zapuščin in vrednot preteklosti je mogoče starejšo generacijo organizirati za pomoč mlajšim generacijam z zagotavljanjem programov, varstva otrok ali izobraževanja. Hkrati lahko tudi mlajša generacija prenese vrednote na starejše, npr. uporaba sodobnih tehnik, digitalnih aplikacij.

Na tem območju živijo otroci, ki odrasčajo v težjih razmerah ali z manj pozornosti, ki jim je treba nameniti posebno pozornost pri organiziranju programov, saj v mnogih primerih potrebujejo več zunanjih spodbud in jih je treba opogumljati.

Projekt MURABA EZTS-ja pod imenom MOTIVAGE naslednji dve leti se ukvarja s starostjo. V programih, ki temeljijo na medsebojni izmenjavi izkušenj, pregledajo priložnosti za sodelovanje pri izvajanju programov duševnega zdravja, povezanih z oskrbo starejših, nudenjem pomoči na domu, demenco in drugimi izzivi, povezanimi s staranjem. Spodbujajo medgeneracijsko sodelovanje, prostovoljne dejavnosti v starosti in zagotavljajo informacije o priložnostih za gospodarsko dejavnost

¹⁴ Eden glavnih dejavnikov, ki vplivajo na migracijo, je razpoložljivi dohodek in predvsem med diplomanti, karierni cilji - ti dejavniki v primerjavi z vladno dohodkovno politiko - lahko zmerno vplivajo na ustvarjanje delovnih mest in programe za razvoj zaposlovanja. Povezane dejavnosti so predstavljene v poglavju o gospodarstvu.

v starosti, vključno z opravljanjem dela.¹⁵ V povezavi s projektom so lokalni akterji podali zahtevo za razširitev oskrbe in pomoči na domu, ter nenehno usposabljanje oseb, ki se ukvarjajo s socialnim varstvom, saj ima Avstrija, ki je sosednja regija, pomemben učinek, ki absorbira delovno silo na socialnem in zdravstvenem področju. Pri pomoči na domu je treba iskati inovativne rešitve, uporabljati sodobne informacijske rešitve in aplikacije za zdravje in premoženjsko varnost starejših.

Podobno kot čezmejno sodelovanje mladih je morda v čezmejnem sodelovanju koristno organizirati tudi delo sveta za starejše, ki v Monoštru že deluje formalno, da so pogledi starejših vidni na celotnem obmejnem območju.

Cilji

- zagotavljanje možnosti varnega in aktivnega staranja, napredna oskrba starejših;
- mladim zagotoviti možnosti za uspeh in krepitev navezanosti na svojo regijo;
- razširiti izobraževanja otrok v naravi;
- formalno in okrepljeno čezmejno sodelovanje med mladimi in med starejšo generacijo na obeh straneh meje.

Dejavnosti

Nega starejših, razvoj sistema pomoči na domu

v okviru katerega se lahko razvije sodelovanje v povezavi z spodaj navedenimi dejavnostmi, lahko pa se pojavi potreba po razvoju med lokalnimi samoupravami in izvajalci socialnih storitev v celotni regiji:

- izmenjava izkušenj v zvezi z negovalnim delom in organiziranjem le-tega;
- uvedba sodobne programske opreme, informacijsko-komunikacijskih tehnologij in orodij za zdravstveno varstvo pri starejših;
- organiziranje programov in presejalnih testov, povezanih z zdravim življenjskim slogom, ki zajemajo tudi majhna naselja;
- organiziranje čezmejnega usposabljanja negovalcev za starejše;
- v čezmejnem sodelovanju preučiti razvoj infrastrukture storitev za starejše, pripraviti projektne načrte, npr. razvoj dnevni točk za oskrbo starejših, razvoj infrastrukturnih in preventivnih zdravstvenih ustanov za bivalne domove;
- organiziranje programov za starejše z namenom, da smiselno preživijo svoj prosti čas, vključno z ustanovitvijo akademije za starejše, organiziranje usposabljanj, prireditev za krepitev skupnosti, strokovnih krožkov;
- razviti vaške oskrbniške službe, izmenjava operativnih izkušenj

Kot rezultat dejavnosti zmožljivejše, učinkovitejše in kvalitetnejše dnevno varstvo na obmejnem območju.

Potencialni izvajalci:

- lokalne samouprave, občine in njihove ustanove, organizacije za oskrbo starejših samostojno in v partnerstvu;

¹⁵ Po vzoru v Monoštru bo v sklopu projekta v Lendavi uveden sistem pomoči signalne hiše, v zvezi s katerim bodo starejši dobili sredstva za spremljanje svojega zdravja oziroma možnost nenadnega zaprosila medicinskih sester za pomoč.

Viri:

- Čezmejni program Interreg;
- Kohezijska podpora Evropske unije;
- Zasebne naložbe.

Organiziranje prireditev in programov za krepitev lokalne identitete mladih:

- organiziranje športnih, kulturnih, pohodniških, socialnih razmišljanj ali tradicionalnih obrtnih dejavnosti v okviru programov izmenjav, skupnih taborov;
- spodbujanje medgeneracijskega sodelovanja med mlajšimi in starejšimi starostnimi skupinami, organiziranje medsebojnega učenja, pouka (npr. Info-komunikacija, kuhanje itd.);
- v primeru narodnosti organiziranje in zagotavljanje učenja jezikov oziroma organiziranje skupnih programov maternega jezika za mlade, ki živijo na obmejnem območju;
- spodbujanje čezmejnih prostovoljnih programov s skupno udeležbo mladih (npr. na področju skrbi za starejše in dela s skupinami z omejenimi možnostmi);
- ustanovitev čezmejnega mladinskega sveta za oblikovanje predlogov in potreb za razvoj mladih

Kot rezultat dejavnosti usklajeni programi mladim zagotavljajo koristno zabavo. Mladi, ki pripadajo narodnosti, govorijo materni jezik.

Potencialni izvajalci

- Pomurska Madžarska samoupravna narodna skupnost, Državna slovenska samouprava
- nevladne organizacije;
- izobraževalne ustanove;
- lokalne samouprave (občine).

Viri:

- Čezmejni program Interreg;
- Program Evropa za državljane - še posebej Evropski solidarnostni odbor;
- Program Erasmus+;
- Sklad Gáborja Bethlena;
- podpora Urada vlade za Slovence v zamejstvu;
- državna podpora.

Širitev izobraževanja v naravi v ustanovah v regiji.

Mednarodno razširjena oblika izobraževanja (ponekod se imenuje gozdni vrtec) ima še posebej dober učinek na živčni sistem, družbene odnose in pomaga pri vključevanju otrok s posebnimi izobraževalnimi potrebami. Izobraževanje v naravi se lahko vključi tudi v dnevni program osnovnih šol kot del lokalnih učnih okvirov. Ta oblika izobraževanja v praksi pomeni, da je ne glede na vreme vzgoja otrok v vrtcih ali predšolskih otrok poteka na prostem, v naravnem okolju, npr. odvija se v gozdu, na jasi, na bregu potokov, v velikanskem parku, kjer se otroci prosto igrajo v okviru zastavljenega programa, v organiziranem okolju.

V okviru dejavnosti je treba spoznati načela izobraževanja, metodo in nato ustvariti in morda preoblikovati institucionalno okolje. Na podlagi lokalnih naravnih danosti se otroci v okviru naravoslovnega izobraževanja spoznavajo z naravnim okoljem oziroma tradicionalnimi kmetijskimi

dejavnostmi, povezanimi z naravo. Izobraževanje v naravi vključuje tveganja, zato je potreben priročnik za zagotavljanje kakovosti za obravnavanje pedagoških tveganj in higienskih tveganj, za katere je na voljo metodološka podpora.

Potencialni izvajalci:

Na pobudo MURABA EZTS institucije, ki se ukvarjajo z vzgojo v otroških jaslih in vrtcih, nevladne organizacije v sodelovanju z narodnimi parki.

Viri:

- Čezmejni program Interreg;
- Program Erasmus+;
- državna podpora.

Čezmejno delovanje Sveta MURABA za starejše in mladino.

Oba sveta lahko organizirata svoje dejavnosti po podobnih načelih in ciljih:

- določitev težav, ki so značilne za dano generacijo in se pojavljajo na obeh straneh meje;
- izmenjava mnenja o tem, kako se spoprijeti s težavami;
- oblikovanje pobud in predlogov za organiziranje programov;
- priprava predlogov za razvoj občin in operativne odločitve.

Kot rezultat dejavnosti bo vzpostavljen institucionaliziran sistem dialoga med mladimi in starejšimi, tako da se bo nenehno pojavljalo zanimanje generacij za lokalno odločanje.

Potencialni izvajalci:

- MURABA EZTS

Viri:

- Čezmejni program Interreg;
- Lastni viri

5.5. Izmenjava informacij v obmejni regiji

MURABA EZTS je v posebnem položaju, saj se ob slovensko-madžarski meji delujoče Združenje hkrati nahaja v neposredni sosesčini Avstrije in Hrvaške. Značilnost obmejnega območja se tako pojavlja večkratno, njene značilnosti pa se morajo odražati tudi v lokalnih javnih storitvah.

Potrebno je **spodbujanje dialoga** med institucijami, javnimi ustanovami, da na eni strani ocenijo pravne ovire za čezmejne storitve - preučiti uspehe in težave morebitnega obstoječega sodelovanja s sosednjo državo -, razpravljati o primerih dobrih praks storitev, izmenjati izkušnje.

To je še toliko bolj pomembno, saj je ena ključnih nalog MURABA EZTS spodbujanje sodelovanja med akterji v regiji, kot so institucije, organizacije, ki podpirajo delovanje poslovnega sektorja ter nevladnimi organizacijami, ki zastopajo prebivalstvo in njihove prostovoljne skupine. Izmenjava izkušenj in posvetovanje sta oprijemljivi in učinkoviti obliki prenosa znanja, da organizacije v podobnih situacijah iščejo načine prenove in razvoja preko njim lastnih primerov.

V regiji je **aktivna komunikacijska dejavnost**, zahvaljujoč predvsem madžarskim manjšinskim medijem na slovenski strani in medijem, ki pripravljajo novice o slovenski manjšini na madžarski strani. Lokalni tisk in mediji igrajo pomembno vlogo pri negovanju narodnostnih in kulturnih tradicij, ozaveščanju o lokalnih vrednotah ter v stikih in sodelovanju med lokalnimi prebivalci in organizacijami, nenazadnje pri ohranjanju maternega jezika.

Eden najbolj razširjenih medijev na slovenski strani v regiji je radio v madžarskem jeziku, ki deluje na slovenski strani, vendar tudi javne televizije obeh držav (npr. oddaja »Slovenski utrinki«, ki ga pripravljajo v studiu MTVA v Sombotelu) redno posredujejo novice o življenju manjšin v državi. Oddaje radia prekmurskih Madžarov, v katerem redno objavljajo novice z obeh strani meje, je poleg kratkih- in srednje valovnih frekvenc možno spremljati tudi na internetu¹⁶. Oddajo pripravlja Studio madžarskih programov RTV Slovenija, katere spletna stran vsebuje tudi aktualne novice iz regije¹⁷.

Drug pomemben vir informacij o regiji so spletni portali: vse članice organizacije Evropskega teritorialnega združenja MURABA imajo portal, na katerem posredujejo novice o dogodkih, povezanih z njimi ali z zadevno članico organizacije:

- V Lendavi dvojezični informacijski portal občine zagotavlja novice, povezane z delovanjem občine in izvoljenega občinskega sveta (<https://www.lendava.si/hu>). Poleg tega je v naselju še en dvojezični (slovenski in madžarski) informacijski portal: <http://lendava-on.net/hu/>.
- V Monoštru informacije o načrtovanih in že izvedenih dogodkih zagotavlja predvsem občinski portal (www.szentgotthard.hu), toda lokalna televizija Gotthárd TV redno pripravlja oddaje in na svoji FB strani posreduje informacije o najpomembnejših novicah.
- Državna slovenska samouprava objavlja svoje novice na <http://www.slovenci.hu> in upravlja slovenski radio z 28 ur programa na teden.
- Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost na spletni strani <http://www.muravidek.si/> zagotavlja informacije o dogodkih, povezanih z madžarsko skupnostjo.

¹⁶ <https://www.rtv slo.si/mmr/>

¹⁷ <https://www.rtv slo.si/mmr/>

Drug pomemben informativni portal na slovenski strani je Népujság, tednik v Sloveniji živečih Madžarov, ki izhaja tedensko v tiskani obliki, vendar je stalno na voljo tudi v digitalni obliki (<https://www.nepujsag.net/>).

Med narodnostnimi in etničnimi manjšinami na Madžarskem ima slovenska manjšina neodvisni lokalni radio (Szlovén Rádió; Radio Monošter), ki oddaja 28 ur na teden. Tednik Porabje izhaja v slovenskem narečnem in knjižnem jeziku od 14. februarja 1991. Ena njegovih osnovnih nalog je zagotavljanje informacij v maternem jeziku, s tem ohranjanje maternega jezika in prenašanje kulturnih in verskih vrednot Slovencev na Madžarskem ter krepitev kulturne in narodne identitete narodnosti.

Na Madžarskem je vredno omeniti tudi spletno stran www.orseg.info, ki jo upravlja Nacionalni park Órség, ki v prvi vrsti ponuja turistične informacije v štirih jezikih (madžarskem, slovenskem, angleškem, nemškem). Na portalu so lahko načeloma tudi novice in dogodki iz Porabja.

Na strani družbenega medija Muraba EZTS se objavljajo tudi novice (www.Facebook.com/muraba.egtc), trenutno pa v glavnem vsebujejo le podatke združenja. Poslanstvo Muraba EZTS je organizirati sodelovanje med članicami in spodbujati sodelovanje med prebivalci, institucijami in organizacijami, ki živijo na območjih, katero pokrivajo članice, ter vzpostaviti partnerstva in skupne programe.

Ob pregledu stanja lokalnih medijev, ki delujejo na tem območju, in mnenju zainteresiranih strani je treba poudariti, da obstaja potreba po strokovnem dialogu in sodelovanju med mediji, ki je lahko tehnična ali usmerjena v izboljšanje učinkovitosti informiranja lokalne skupnosti ali turističnih informacij.

Cilji

- Krepitev institucionalnega sodelovanja, temelječi na vzajemnih izkušnjah;
- Zavestno spodbujanje pretoka informacij, enoten dostop do novic, programov in drugih priložnosti za prebivalce na obmejnem območju;

Dejavnosti

*Organiziranje **izmenjave izkušenj** med institucijami, uradi in nevladnimi organizacijami, da bi izkoristili prednosti bivanja ob dvojni tromeji in izmenjali operativne izkušnje.*

V skladu s cilji, podrobno opisanimi v tej strategiji, **je MURABA EZTS lahko motor sodelovanja, izmenjave informacij in povezovanja**. Drugi ključni akterji sodelovanja so lokalne samouprave, lokalne in državne javne službe ter narodnostne samoupravne skupnosti. Dialog in izmenjava izkušenj se lahko razširi na nevladne organizacije, ki si lahko med seboj predstavijo vsak svoje področje delovanja, na podlagi katerih lahko dajejo pobude za skupne programe.

V okviru dejavnosti se lahko pripravijo **individualne delavnice, sestanki, programi izmenjave izkušenj in idej** ter v utemeljenih primerih analize in baze podatkov. Priporočljivo je, da se v organiziranje in koordiniranje delavnic vključijo strokovnjaki za določena področja, ki pomagajo pri izvedbi tematskih posvetovanj. Nadaljnji cilj in rezultat organizacije forumov in prireditev je lahko vzpostavitev partnerstev, tako na javnem in civilnem področju kakor tudi med podjetniki.

Dejavnost lahko vključuje začetek akreditiranega dvojezičnega usposabljanja s potrdilom, ki zagotavlja kader za upravljanje čezmejnih projektov in sodelovanj. Kot rezultat usposabljanj se pričakuje, da se bo potreba po sodelovanju na področju EZTS povečala.

Organizacijskemu razvoju institucij služi spoznavanje in izmenjava izkušenj, ustreznih in inovativnih projektov drugih regij. Izmenjava izkušenj in prenos informacij morata zajemati tudi druge države »regije dvojne tromeje«, že uspešne modele dobre prakse sodelovanja in storitev na Hrvaškem ali v Avstriji.

V povezavi z dejavnostjo je upravičeno sodelovanje z mediji obmejne regije, ki lahko poročajo o sodelovanju, regionalnem dialogu, usposabljanjih in razvojnih rezultatih.

Kot rezultat aktivnosti se lahko pričakuje skupni postopek učenja in prenove organizacij, vključenih v dialog, v primeru uporabe javnih storitev pa se lahko dajo pobude spremembe predpisov.

Primeri:

- Ustanovitev platforme za sodelovanje, ki zagotavlja usklajevanje kulturnih, športnih in rekreacijskih programov, načrtovanih za podobne ciljne skupine na obmejnem območju.
- Potrebno je spodbujati k sodelovanju tudi organizacije, ki sodelujejo pri razvoju poslovnega okolja, glede različnih predpisov na področju trgovine in proizvodnje izdelkov, pri čezmejni prodaji lokalnih proizvodov ali cenovne ugodnosti tržnih dobrin.

Potencialni izvajalci:

- MURABA EZTS, narodnostne organizacije kot članice, ali druge organizacije, npr. v sodelovanju z gospodarskimi zbornicami.

Viri:

- Čezmejni program Interreg

Omogočiti lažje sodelovanje medijev obmejne regije, v okviru katerega

- pregledajo in ocenijo lastne storitve, cilje, razpoložljivo infrastrukturo;
- oblikujejo način sodelovanja, zlasti pri nalogah, kot so ustvarjanje novic ter širjenje novic in informacij širšemu krogu;
- usklajujejo in naslovijo prihodnje naloge na področju komunikacij, načina izmenjave informacij in tehničnih podrobnosti;
- uresničijo razvoj potrebnih informacijskih tehnologij, programske opreme (npr. aplikacij) in drugih sredstev;
- preučijo možnosti vključevanja poslovnih partnerjev in oglaševalcev ter pripravo priporočil.

Kot rezultat projektov sodelovanja se lahko ustvari poenoten dvojezični portal novic z informacijami z obeh strani meje, povezanim s spletnim mestom družbenih medijev, katerega delovanje je usklajeno z lokalnimi televizijami in radiom. Zagotavljanje informacij poleg javnih tem pokriva tudi področja kulture, športa in gospodarstva (lokalni proizvodi).

S pomočjo združevanja se bo uresničila učinkovitejša komunikacijska dejavnost do prebivalcev in turistov.

Potencialni izvajalci:

MURABA EZTS v sodelovanju z mediji oziroma drugimi komunikacijskimi organizacijami in ustanovami, ki delujejo v regiji. V primeru projekta je lahko vodja sodelovanja tudi medijska organizacija z največjo zmogljivostjo.

Viri:

- Čezmejni program Interreg
- Državna podpora za narodnosti
- Podprogram Creative Europe MEDIA

6 Način izvajanja

6.1 Organizacija

Izvedbo strategije podpira predvsem delovna organizacija MURABA EZTS. Med izvajanjem posameznih dejavnosti imata lahko združenje in delovna organizacija, glede na značaj dejavnosti, različne vloge.

MURABA EZTS ima lahko izvršilno vlogo zlasti pri strokovnih programih z organizacijskim in koordinacijskim značajem, v primeru razvoja infrastrukture morajo biti upravičenci predvsem organizacije, ki se ukvarjajo z lastništvom ali upravljanjem. Pri teh projektih bi MURABA EZTS lahko sodelovala pri pripravi in upravljanju projektov.

- Izvršilna vloga, kar pomeni, da izvedbo določenega projekta pripravi in organizira delovna organizacija, kar lahko poteka
 - samostojno
 - ali v sodelovanju z drugimi organizacijami oziroma člani
- *Vloga pobudnika projekta*, pri katerem združenje ne prevzema izvršilne naloge, temveč poda pobudo za sodelovanje, morda sodeluje pri pripravi za izvajanje določene dejavnosti ali projekta, ki se razvije iz omenjene dejavnosti – kot partnerji lahko v tem primeru sodelujejo člani združenja ali izključno regionalni akterji, ki niso člani združenja
- Pri pripravi in izvajanju projektov združenje ne sodeluje, zato pa sodelujejo člani združenja ali organizacije, ki delujejo na območju združenja

EZTS se v nekaterih primerih sploh ne more prijaviti na razpis, saj ne izpolnjuje razpisnih pogojev glede referenc, finančnih zmogljivosti (npr. prihodki) ali lastnih sredstev. Po drugi strani pa EZTS, kot pravna oblika, v določenih okvirih, npr. pri domačih kohezijskih financiranjih za operativne programe, ne spada med tiste organizacije, ki jih je mogoče financirati – EU namreč v takšnih primerih predpisuje, da se projekt lahko izvaja samo na ozemlju dane države. EU čezmejna sodelovanja financira v okviru posebnih programov.

V delovni organizaciji MURABA EZTS s središčem v Monoštru sta zaposleni 2 osebi. To pomeni, da je zmogljivost osebja omejena in je pri pripravi projektov, ki zahtevajo specifična strokovna znanja oziroma za upravljanje projektov med izvajanjem več obsežnejših projektov potrebno vključiti zunanje strokovnjake. Pomembno je, da delovna organizacija na posameznih področjih vzpostavi dobro strokovno partnerstvo z organizacijami, ki delujejo na območju združenja in ki so za posamezne projekte sposobni zagotoviti strokovno partnerstvo ter strokovno vodenje projektov.

V primeru projektov, ki se izvajajo samostojno, morajo člani biti pozorni na ohranjanje likvidnosti organizacije, saj veliko projektov zahteva predfinanciranje, pri skoraj vsakem pa je potrebno vložiti tudi lasten delež, za kar mora združenje razpolagati z znatnimi razpoložljivimi sredstvi. V primeru lastnega deleža je treba omeniti, da EU v prihodnosti pri čezmejnih programih ne bo financirala 85 %, temveč le 70 % celotne investicije, kar lahko privede do tega, da bodo morali prijavitelji zagotoviti večji lastni delež.

6.2 Financiranje

Dejavnosti se lahko izvajajo s pomočjo različnih finančnih virov in nepovratnimi sredstvi, ki so:

Državna sredstva

- Na slovenski strani **Program spodbujanja gospodarske osnove madžarske narodne skupnosti** v izvedbi Zavoda za regionalni razvoj madžarske narodnosti¹⁸;
- Na madžarski strani **Razvojni program Slovenskega Porabja** v realizaciji Državne slovenske samouprave;
- finančna sredstva namenjena narodnostim iz **Sklada Bethlen Gábor**;
- **Ostala državna financiranja** (npr. Program Madžarska vas - Magyar Falu Program).

Kohezijska sredstva Evropske unije

- **Program Interreg Slovenija-Madžarska** - dvostranski čezmejni program;

Cilji in ukrepi programa še niso znani, vendar se pričakuje izvajanje dejavnosti, ki jih lahko sofinancira Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR).

Hkrati je mogoče domnevati, da bo na podlagi povezanega osnutka uredbe Evropske komisije o Evropskem skladu za regionalni razvoj in Kohezijskem skladu program Interreg pripravljen za ukrepe, ki se nanašajo na naslednje cilje:

»Cilj politike št. 5: »Evropa, ki je bliže državljanom, in sicer s spodbujanjem trajnostnega in celostnega razvoja mest, podeželja in obalnih območij ter lokalnih pobud« (PO5), in sicer s:

- i. spodbujanjem celostnega socialnega, gospodarskega in okoljskega razvoja, kulturne dediščine in varnosti v urbanih območjih;
- ii. spodbujanjem celostnega socialnega, gospodarskega in okoljskega lokalnega razvoja, kulturne dediščine in varnosti, vključno s podeželjem in obalnimi območji, tudi prek lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost.«

- **Operativni programi na ravni držav članic, ki se izvajajo na podlagi Sporazuma o partnerstvu, sklenjenem med državo članico in Evropsko komisijo. Cilji financiranja po letu 2020 še niso znani, vendar bi lahko v okviru sporazuma o partnerstvu govorili o naslednjih vrstah programov:**
 - programi na teritorialni ravni,
 - programi za razvoj kmetijstva in podeželja ter
 - sektorski programi, npr. programi za varstvo narave, varstvo okolja, razvoj prometa, inovacije in gospodarski razvoj oziroma družbeno prenavo.

¹⁸ Naloge zavoda so trenutno usmerjene predvsem v izvajanje in vodenje razpisov, za druge naloge je potrebno razširiti zmogljivost zavoda.

Razpisana financiranja Evropske komisije ali njenih institucij kot pogodbenih partnerjev (»neposredno financiranje iz Bruslja«)

- **Program Urbact III**

URBACT je program za podporo izmenjave mnenj in znanja pri trajnostnem urbanem razvoju. Namenjen je povezovanju mest in utrjevanju osrednje vloge mest pri soočanju z vse kompleksnejšimi družbenimi spremembami.

Glavni cilj programa je mestom omogočiti, da skupaj razvijajo celostne rešitve za urbane izzive tako, da se povezujejo, delijo izkušnje in se iz njih učijo ter spoznavajo dobre prakse za izboljšanje urbanih politik. Za doseganje ciljev program podpira

- razvijanje zmogljivost mest za izvajanje trajnostne urbane politike in praks na celostni način, ki temelji na družbeni udeležbi;
- razvoj trajnostnih urbanih strategij in akcijskih načrtov;
- izvajanje integriranih akcijskih načrtov trajnostnih urbanih strategij;
- zagotavlja, da imajo tako strokovnjaki, kot tudi nosilci odločanja na vseh ravneh (na ravni unije, državni, regijski in lokalni ravni) možnost vse bolj odprtega dostopa do znanja URBACT ter svoje izkušnje s trajnostnim razvojem mest, da z namenom nadaljnega razvoja urbanih politik, delijo tudi z drugimi.

Glavni upravičenci programa (oziroma potencialni člani financiranih partnerstev) so manjša in večja mesta, samouprave (občine), vendar se lahko omrežjem mest pridružijo tudi lokalne agencije, univerze in raziskovalni inštituti ter regionalni in nacionalni organi.

- **Creative Europe (Ustvarjalna Evropa)**

Ustvarjalna Evropa je okvirni program Evropske komisije za podporo kulturnih in avdiovizualnih vsebin. Na področju kulture se lahko med drugim zaprosi za financiranje čezmejnih kulturnih sodelovanj in krepitev mrežnega sodelovanja.

Podpore na področju kulture:

- Evropsko sodelovanje: mednarodni projekti v sodelovanju z institucijami, ki se ukvarjajo s kulturnimi in ustvarjalnimi dejavnostmi. Cilj tega sodelovanja je spoznavanje evropske kulture in povezanih izdelkov umetniške vrednosti ter spodbujanje inovacije in ustvarjalnosti.
- Evropske mreže: je podpora, ki spodbuja sodelovanje med evropskimi kulturnimi in ustvarjalnimi mrežami ter krepi njihovo konkurenčnost. Na razpis se lahko prijavijo tiste mreže, katerih dejavnosti vključujejo zagotavljanje posebnega strokovnega znanja delavcem, zaposlenim v sektorju, med drugim pridobivanje in uporaba znanja o digitalnih tehnologijah. Nadaljnji cilji financiranja: spodbujanje mednarodnega sodelovanja delavcev na področju kulture in ustvarjalnosti, krepitev njihove poklicne poti in kulturnega vpliva v Evropi in izven meja, odkrivanje in izkoriščanje novih poklicnih priložnosti. Na razpis se lahko prijavijo samo mreže, ki so aktivne na področju kulture in ustvarjalnosti. Posamezniki se na razpis ne morejo prijaviti.

- **Erasmus+**

Erasmus+ je program EU, ki podpira izobraževanje, usposabljanje, mlade in šport v Evropi.

Cilji programa:

- razvijanje ključnih kompetenc in veščin za trg dela;
- krepitev odnosov med izobraževalnimi ustanovami in gospodarsko panogo;
- razvoj kakovosti, inovacij in posodobitev v izobraževalnih ustanovah;
- spodbujanje učenja jezikov in medkulturne odprtosti.

Na razpis se lahko prijavijo organizacije in ustanove, preko katerih je možno tudi financiranje posameznikov (študenti, praktikanti, prostovoljci, mladi, učenci, odrasli učenci, učitelji, pedagogi, univerzitetni profesorji, trenerji, mladinski delavci, sodelavci organizacij, ki delujejo na področju izobraževanja, usposabljanja ali mladih).

Javno izobraževanje

- V okviru projektov mobilnosti se lahko za namen izvajanja usposabljanj in obiskov v tujini prijavijo tudi lokalne samouprave.
- V okviru strateških partnerskih projektov se lahko prijavijo javne in zasebne ustanove, ki so aktivne na področju izobraževanja, usposabljanja ali trga dela, ter javne izobraževalne ustanove.

Poklicno izobraževanje: z namenom financiranja pripravništva oziroma vzpostavitve strateških partnerstev se lahko na razpis prijavijo javne ali zasebne ustanove za poklicno usposabljanje, oziroma javne in zasebne ustanove, ki so aktivne na področju izobraževanja, usposabljanja ali trga dela;

Izobraževanje odraslih: za izvajanje projektov mobilnosti in strateških partnerstev se lahko na razpis prijavijo ustanove, aktivne na področju izobraževanja odraslih;

Mladinski program Erasmus+: na razpis se lahko prijavijo mladi med 13. in 30. letom starosti ter strokovnjaki, organizacije (nevladne organizacije, javne ustanove, socialna podjetja itd.), ki delujejo na mladinskem področju, in sicer z namenom izboljšanja znanja in spretnosti se lahko na razpis prijavijo z namenom financiranja izboljšanja spretnosti in zaposljivosti ter posodabljanja sistemov, delujočih na področju izobraževanja, usposabljanja in mladinskega dela.

Erasmus+ šport: za izvajanje partnerstva na področju *množičnega športa* in organizacijo neprofitnih evropskih športnih prireditev se lahko prijavi katera koli ustanova, ki izvaja povezane dejavnosti.

Evropska solidarnostna enota: mladim med 17. in 30. letom ponuja različne prostovoljne, pripravniške in zaposlitvene možnosti v tujini. Na razpis se lahko prijavijo mladinske organizacije in posamezniki. Financirajo se lahko solidarnostni projekti, ki jih izvajajo skupine vsaj 5 mladih, registriranih na spletni strani Evropske solidarnostne enote, in sicer z namenom, da se odzovejo na najpomembnejše izzive v svoji skupnosti. Projekti lahko trajajo od 2 do 12 mesecev in se morajo izvajati v državi, kjer imajo udeleženci projekta svoje prebivališče.

- **Program Evropa za državljane**

- **Mreže mest:** zagotavlja podporo tistim naseljem in organizacijam, ki dolgoročno sodelujejo pri skupni temi, pri čemer ustvarjajo mreže in s tem povečujejo možnost za trajnostno sodelovanje.
- **Razpis Pobratenje mest podpira projekte, ki prebivalcem pobratenih mest nudijo možnost za srečanje in se izvajajo v skladu z naslednjimi programskimi cilji:**
 - državljane spodbuja, da na lokalni ravni in ravni Evropske unije razpravljajo o aktualnih političnih vprašanjih EU
 - spodbuditi želi udeležbo državljanov v procesih odločanja EU
 - nudi priložnost za socialno vključenost in prostovoljstvo na ravni EU.

Program Pobratenje mest pa, v nasprotju s svojim imenom, ne predpisuje, da bi mesta, ki so izvajalci programa, morala tudi uradno biti pobratena, vendar izkušnje kažejo, da pričakujejo prijave več kot dveh mest ali samo ene območne regije.

- **Pri razpisih za projekte nevladnih organizacij dobijo podporo zlasti veliki, celoviti projekti z evropsko tematiko, ki združujejo več evropskih partnerjev.** Značilnost projektov je, da:
 - spodbujajo vzpostavitev transnacionalnih partnerstev,
 - zagotavljajo neposredno udeležbo državljanov,
 - državljanom z različnim ozadjem omogočajo srečanje v okviru dejavnosti, ki so neposredno povezane z evropskimi politikami.

- **Program LIFE**

Program LIFE finančni inštrument Evropske unije, namenjen projektom na področju varstva okolja, ohranjanja narave ter blaženja in prilagajanja podnebnim spremembam.

Splošni cilji programa LIFE:

- Prehod na trajnejše nizkoogljično in podnebnim spremembam prilagodljivo gospodarstvo, ki učinkovito uporablja vire ter prispevati k varovanju in izboljšanju kakovosti okolja, k ustavitvi ali zmanjševanju izgube biotske raznovrstnosti, vključno s podporo omrežju Natura 2000 in k boju proti propadanju ekosistemov;
- izboljšati razvoj, izvajati in uveljavljati okoljsko, podnebno politiko ter zakonodajo EU, ter spodbujati vključevanje in splošno uveljavitev ciljev za varstvo okolja in podnebja v druge politike EU oziroma v prakso javnega in zasebnega sektorja, med drugim s povečanjem zmogljivosti javnega in zasebnega sektorja;
- podpreti boljše okoljsko in podnebno upravljanje na vseh ravneh, vključno s tesnejšo udeležbo civilne družbe, nevladnih organizacij in lokalnih akterjev;
- podpreti izvajanje 7. okoljskega akcijskega programa.

- **WiFi4EU**

Cilj pobude WiFi4EU je omogočiti državljanom povsaj Evropi brezžični dostop do interneta na javnih mestih, vključno s parki, trgi, javnimi zgradbami, knjižnicami, zdravstvenimi domovi in muzeji. Pobuda WiFi4EU občinam daje možnost, da zaprosijo za bone v vrednosti 15 000 evrov. Boni se bodo uporabili za namestitev opreme za brezžični internet na javnih mestih v občini, ki še nima brezplačne brezžične dostopne točke.

- **Obzorje 2020 – inovacije in raziskave**

Obzorje 2020 (Horizon 2020) je okvirni program Evropske unije za raziskave in inovacije, aktiven v obdobju 2014-2020 in s proračunom 79 milijard EUR. Program je eden od temeljev vodilne pobude »Unija inovacij«, ki je del strategije Evropa 2020, katere cilj je povečanje globalne konkurenčnosti Evrope, in vključuje 3 pobude (FP – Okvirni program za raziskave, tehnološki razvoj in predstavitvene dejavnosti; CIP – Okvirni program za konkurenčnost in inovativnost; EIT – Evropski inštitut za inovacije in tehnologijo).

Na Madžarskem program koordinira Nacionalni urad za raziskave, razvoj in inovacije. Dodatne informacije so na voljo na spletnih straneh domačih¹⁹ in evropskih²⁰ koordinacijskih organizacij.

Program Obzorje 2020 (Horizont 2020) podpira raziskovalne in inovacijske projekte, je pa lahko zanimiv tudi za samouprave (občine). V razpisu se namreč lahko posamezne družbene skupine ali celo socialno-ekonomski izzivi naselja pojavijo kot potreba ali poskusno območje. Pri tem lahko lokalne oblasti, samouprave (občine) v razpisih sodelujejo tudi kot partnerji.

Za samouprave (občine) so lahko še posebej zanimivi razpisi in njihovi rezultati, razpisani na področju stebra »Družbeni izzivi«. Steber vključuje naslednja strokovna področja:

1. zdravje, demografske spremembe in dobro počutje;
2. prehranska varnost, tajnostno kmetijstvo in gozdarstvo, morske in pomorske raziskave ter raziskave celinskih voda in biogospodarstvo;
3. varna, čista in učinkovita energija;
4. pameten, okolju prijazen in integriran promet;
5. podnebni ukrepi, okolje, učinkovita raba virov in surovin;
6. Evropa v spreminjajočem se svetu – vključujoče in inovativne družbe, ki kritično razmišljajo;
7. varne družbe – varovanje svobode in varnosti Evrope in njenih državljanov;
8. Značilnost projektov je, da je potrebno vzpostaviti mednarodna partnerstva, katerih organizacija in tako tudi priprava projekta lahko traja tudi več mesecev.

¹⁹ <http://www.h2020.gov.hu/>

²⁰ <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/>

Zemljevid virov strategije

1. Sodelovanje med podjetji, ustanovami, ki podpirajo poslovni sektor

	Čezmejni program Interreg	Programom spodbujanja gospodarske osnove madžarske narodne skupnosti	Razvojni program Slovenskega Porabja	Kohezijska podpora EU - nacionalni programi, ki vključujejo razvoj podeželja	Lastni zasebni viri
Razvoj poslovnega okolja					
Sistem poslovnega svetovanja					
Inkubacijska infrastruktura					
Čezmejni skupni sistema poklicnega izobraževanja in izobraževanja odraslih					
Odprte delavnice, Fablabi					
Uporaba nerabljenih nepremičnin					
Kmetijstvo in predelava hrane					
Razvoj vzorčnih kmetij					
Proizvodnja krajinskih kmetijskih proizvodov, finančna podpora					
Spodbujanje dostopa do lokalnih trgov				x	
Razvoj turizma					
<i>Enoten nastop v regiji</i>					
Oblikovanje skupne turistične blagovne znamke					
Regionalni destinacijski forum MURABA					
Finančna podpora zasebnim ponudnikom nastanitev, gostinskim enotam, drugim ponudnikom turističnih storitev					
Programi za učenje tujih jezikov in poklicno izobraževanje					
<i>Razvoj turizma</i>					

2. Čisto okolje in kakovostna osnovna infrastruktura

	Čezmejni program Interreg	Programom spodbujanja gospodarske osnove madžarske narodne skupnosti	Razvojni program Slovenskega Porabja	Kohezijska podpora EU - nacionalni programi, ki vključujejo razvoj podeželja	Druge podpore države	Program Life	Program Wifi4EU	Podpora drugih donatorskih organizacij	Lastni zasebni viri
Kampanje in programi, ki spodbujajo varstvo naravnih vrednot in varovanje okolja									
Posamezne, družinske rešitve za čiščenje odpadnih voda									
Izboljšanje kakovosti cest nižjih razredov									
Organizacija javnega prometa, uvedba aplikacije									
Posodobitev infrastrukture s širokopasovnim internetnim omrežjem									

3. Sodelovanje na področju kulture

	Čezmejni program Interreg	Programom spodbujanja gospodarske osnove madžarske narodne skupnosti	Razvojni program Slovenskega Porabja	Kohezijska podpora EU - nacionalni programi, ki vključujejo razvoj podeželja	Druge podpore države	Program Madžarska vas	Sklad Gábora Bethlena	Nacionalni sklad za kulturo	Podpora evropskih in nacionalnih razvojnih bank	Podpora drugih donatorskih organizacij	Lastni zasebni viri
Trajni institucionalizirani odnosi med umetniškimi skupnostmi in razstavnimi prostori											
V majhnih naseljih in vaseh, razvoj notranjih (v stavbah skupnosti) in zunanjih prireditvenih prostorov in objektov v manjšem obsegu											
Podpiranje ohranjanja in uporabe arhitekturnega okolja, značilnosti gradnje in uličnih podob											
Posodobitev lendavskega gradu in samostana v Monoštru											

4. Medgeneracijsko sodelovanje – socialno okolje

	Čezmejni program Interreg	Kohezijska podpora EU - nacionalni programi, ki vključujejo razvoj podeželja	Druge podpore države	Podpora Urada vlade za Slovence v zamejstvu	Sklad Gábora Bethlena	Program Evropa za državljane - še posebej Evropski solidarnostni odbor;	Erasmus +	Podpora drugih donatorskih organizacij	Lastni zasebni viri
Nega starejših, razvoj sistema pomoči na domu									
Organiziranje prireditev in programov za krepitev lokalne identitete mladih									
Širjenje izobraževanja v naravi v ustanovah v regiji									
Čezmejno delovanje Sveta MURABA za starejše in mladino									

5. Izmenjava informacij v obmejni regiji

	Čezmejni program Interreg	Državna podpora za narodnosti	Podprogram Creative Europe MEDIA	Program Evropa za državljane	Podpora drugih donatorskih organizacij	Lastni zasebni viri
Organizacija izmenjave izkušenj med institucijami, uradi, nevladnimi organizacijami				Kot del večjega evropskega partnerstva		
Sodelovanje medijev na obmejnem območju						